

**LÅNGT
IFRÅN LAGOM**

Omvärldsanalys

Planeringsförutsättningar 2013 – 2016
Kommunledningsförvaltningen

**BOTKYRKA
KOMMUN**

Långt ifrån lagom

Spana in i framtiden och ut i omvärlden

Varje höst gör kommunledningsförvaltningen en omvärldsanalys. I den försöker vi få grepp om vilka viktiga förändringar i omvärlden som kommunen kommer att möta. Vilka trender ser vi? Vad behöver vi vara beredda på de närmaste åren? Vad händer på lång sikt?

Det här är årets omvärldsanalys. Den handlar i år mycket om konjunktur och ekonomiska förutsättningar. Vi försöker bedöma hur den ekonomiska konjunkturen utvecklas – hur arbete och inkomster påverkas och hur kommunens ekonomiska förutsättningar kommer att se ut. Vi försöker också se hur omvärlden påverkar våra förutsättningar att klara Botkyrkas hållbarhetsutmaningar – hur ser förutsättningarna för klimatarbetet ut, hur påverkar ändringar i välfärdssystemen hälsoläget, hur ändrar sig medborgarnas värderingar kring kommuner och offentlig sektor?

Analysen är ett underlag för vår nästa flerårsplan. Men vi hoppas och tror att den är av intresse också för andra ändamål.

November 2011

Åsa Ratcovich
Kommundirektör

Omvärldsanalys 2013-2016 finns att hämta på Helgonet. Du som behöver ett tryckt exemplar kan kontakta Eva Berggren på kommunledningsförvaltningen 08-530 616 16.

Har du frågor om innehållet kan du höra av dig till:

Lars Olson	Helhet	530 61208
Ahmad Azizi	Botkyrkaborna har förtroende för varandra och för demokratin	530 61436
Eva Berggren	Helhet & Befolkningsutveckling & Botkyrkaborna har arbete	530 61616
Bengt Eliasson	Helhet & Förtroende för varandra och för demokratin	530 61389
Rebecka Hagman	Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna	530 61141
Göran Karlsson	Helhet & Konjunkturutveckling	530 61159
Susanna Evert	Botkyrka har de bästa skolorna	072-7273690
Elisabeth Skoog Garås	Botkyrkaborna är friska och mår bra	530 61472
Sara Wrethed	Botkyrkaborna känner sig hemma	530 61684

Innehåll

Spana in i framtiden och ut i omvärlden.....	2
Innehåll.....	3
1. Medskick inför ny flerårsplan	5
2. Konjunkturutveckling	6
3. Befolkningsutvecklingen.....	11
4:2 Botkyrkaborna känner sig hemma	22
4.4 Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna.....	32
4.5 Botkyrkaborna är friska och mår bra	37
4.6 Botkyrkaborna har förtroende för varandra och för demokratin	41
Bilaga 1 Flyttmönster.....	45
Bilaga 2 Befolkningsprognos (31 dec resp. år).....	46

Omvärldsanalysen är en del av kommunens styrsystem

I november varje år presenterar kommunledningsförvaltningen en omvärldsanalys. Syftet med analysen är att skapa en gemensam bild av de omvärldsförändringar som kommunen blir styrd av eller på ett eller annat sätt måste ta hänsyn till i sin planering. Genom att bevaka samhällsutvecklingen förbättras möjligheterna att fatta mer strategiskt långsiktiga beslut.

Tillsammans med invärldsanalysen och förvaltningarnas framåtsikter, fungerar omvärldsanalysen som underlag för kommunens flerårsplan. Kommunfullmäktige lägger fast flerårsplanen varje år i juni och den innehåller mål och ekonomiska ramar för de närmaste fyra åren. Varje nämnd gör sedan sina ettårsplaner för verksamheten på basis av flerårsplanen.

Läsanvisning

Omvärldsanalysen inleds med så kallade medskick till flerårsplanen. Det är kommunledningsförvaltningens samlade rekommendationer inför flerårsplanen. Därefter följer ett avsnitt om konjunkturutvecklingen och ett avsnitt om befolkningsutvecklingen. Efterföljande sex avsnitt handlar om trender som påverkar de sex utmaningarna i Ett Hållbart Botkyrka. Alla avsnitt i omvärldsanalysen inleds med ett fåtal korta slutsatser. Avsnitten är sedan indelade i trender som påverkar utvecklingen på lång sikt och trender som påverkar kommunen under kommande planeringsperiod.

1. Medskick inför ny flerårsplan

Medskicken är kommunledningsförvaltningens samlade rekommendation inför nästa flerårsplan 2013-2016. De är ett resultat av den genomförda omvärldsanalysen.

Konjunkturuppgången kommer av sig

Under 2011 har konjunkturuppgång och tillväxtoptimism avbrutits av skuldkriser och finansoro. Sverige har ett bättre utgångsläge än många andra men den ekonomiska utvecklingen stannar upp de allra närmaste åren och vi bör bara räkna med en långsam tillväxttakt de sista åren i flerårsplaneperioden. Vår bedömning från förra året står sig där vi måste ha beredskap för en ojämn utveckling med snabba kast och förändringar i de ekonomiska drivkrafterna. Vi kan inte bortse från riskerna för en ny, kraftig ekonomisk tillbakagång.

Snabb återhämtning på arbetsmarknaden följs av avmattning som följs av uppgång

Efterfrågan på arbetskraft faller tillbaka de närmaste åren och vi kan räkna med att den internationella rörligheten kommer att öka konkurrensen på arbetsmarknaden. Detta kommer särskilt drabba unga, lågutbildade och de som inte har fasta jobb. För att många Botkyrkabor ska kunna ta sig in på arbetsmarknaden krävs en ännu mer aktiv och lokalt anpassad arbetsmarknadspolitik.

Risk för ökande sociala åtaganden

Den svagare ekonomiska utvecklingen kommer inte att beröra alla. Men många medborgare och familjer i Botkyrka blir påverkade när arbetslöshet och låga, osäkra inkomster också riskerar att ge utslag i sämre hälsa. Behovet av kommunens tjänster blir starkare samtidigt som våra ekonomiska förutsättningar blir svagare.

Balansen i ekonomin pressas av befolkningsförändringar

Kommunens ekonomi är i balans, vi räknar med måttliga ökning av priser, räntor och löner men bara en svag ökning av intäkterna. Samtidigt har vi en stark befolkningstillväxt och särskilt fler barn och unga och äldre som driver på kostnaderna för skola, vård och omsorg. Det behövs en tydligare strategi för flerårsplaneperioden för att vi ska kunna upprätthålla en ekonomi i balans.

2. Konjunkturutveckling

Slutsatser

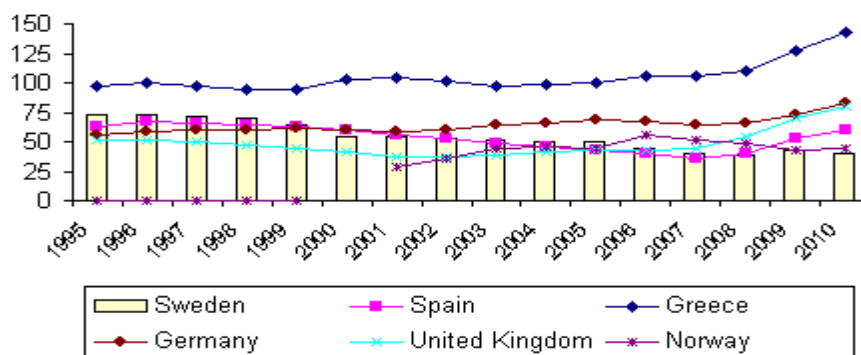
- Den finansiella krisen 2008-2009 har fått sitt efterspel i statsfinansiella problem i framförallt Europa och USA. Ländernas ekonomiska svårigheter riskerar att långvarigt hämma den globala tillväxten även om man skulle lyckas överbygga de mest akuta problemen.
- Den svaga internationella konjunkturen påverkar varaktigt Sveriges exportmöjligheter och uppgången i sysselsättning efter finanskrisen kommer av sig. Arbetsmarknaden tar ny fart först efter ett par års stagnation.
- Osäkerhet inför framtiden gör hushåll och företag försiktiga vilket medför att konsumtion och investeringar dämpas. Efterfrågan inom landet kommer därmed inte att kompensera för de vikande exportmöjligheterna.
- Kommunernas intäkter följer sysselsättningen och utvecklas därför relativt långsamt de närmaste åren. Även kostnadstrycket minskar genom att såväl löner, priser och räntor till en början ökar i en lugnare takt än vad som tidigare antagits.
- Botkyrkas befolkning växer vilket ställer krav på en utökad verksamhet för nästan alla åldergrupper.
- Osäkerheten kring den internationella konjunkturutvecklingen är stor. Kommunen behöver hålla beredskap för snabba kast i den ekonomiska utvecklingen och det går inte att bortse från risken för en både djupare och längre nedgång de närmsta åren.

Internationell konjunktur

Den internationella konjunkturutvecklingen är ofta osäker och man kan utan överdrift beteckna det nuvarande läget som extremt svårbedömt. De ekonomiska problem vi nu ser i framförallt i Europa men även i USA är följdverkningar av krisen i de finansiella systemen under 2008-2009. Återhämtningen efter finanskrisen har kommit av sig och konjunkturutsikterna har sedan i våras blivit allt dystrare. Problembilden som för ett halvår sedan dominerades av risker för överhettning och inflation är nu en helt annan.

Nuvarande ekonomiska kris betecknas som en skuldkris. I ett antal europeiska länder har statsskulderna vuxit kraftigt under de senaste åren, i USA har statsskuden vuxit till ungefär samma nivå som den samlade produktionen i landet (BNP) under ett helt år. Finanskrisen tvingade länderna att via offentliga utgifter möta krisens negativa effekter bland annat genom räddningsaktioner inom de finansiella systemen och genom att stimulera efterfrågan. Planen var att på så sätt påskynda återhämtningen och få igång tillväxten i ekonomin. När detta inte skedde har obalanserna istället accelererat och utmynnat i en ny kris där flera länders kreditvärdighet ifrågasätts. Detta skapar osäkerhet bland kreditgivare och i banksystemet.

Statsskuld, % av BNP

Källa; eurostat

Eurosamarbetet ifrågasatt

I nuvarande besvärliga ekonomiska läge i Europa har allt fler kommit att ifrågasätta eurosamarbetets överlevnad, åtminstone i dess nuvarande form. För att klara situationen behövs ett förändrat och djupare samarbete. Bland alternativen finns ett närmare finanspolitiskt samarbete och ett utvidgat stöd genom EU:s stabilitetsfond. Ett annat förslag är gemensamma lånevillkor genom så kallade euroobligationer. Någon enighet kring hur krisen ska tacklas har man hittills inte uppnått, men det ömsesidiga beroendet mellan länderna talar för att man ändå på något sätt kommer att hålla ihop valutasamarbetet. Inte minst de dominerande länderna Tyskland och Frankrike har mycket att förlora på ett misslyckat samarbete eller enskilda länders konkurs. Bland annat genom att orsaka stora förluster för tyska och franska banker som är de största långgivarna till de mest skuldyngda länderna.

Sveriges och världen

Den för svensk ekonomi allt överskuggande frågan är nu om pausen i konjunkturuppgången är tillfällig eller om det vi ser är inledningen på en längre period med begränsad ekonomisk tillväxt eller rentav ekonomisk tillbakagång och depression. Konsekvenserna för samhällsekonomin och för kommunerna skulle i så fall bli allvarliga.

Vår bedömning är, liksom i förra årets omvärldsanalys, att stora fluktuationer i konjunkturen kommer att fortgå. För de närmsta två åren ser vi en stagnation i

den svenska ekonomin. På längre sikt ser vi att den underliggande trenden om ökad tillväxt åter tar fart.

Om skuldskrisen i Europa får samma genomslag som finanskrisen kommer Sverige liksom då att påverkas kraftigt. Förra gången föll BNP i Sverige med över 5 procent. Även om Eurosamarbetet håller kommer tillväxten i Europa under de närmste åren att tyngas av de stora behoven att rätta till de ekonomiska obalanserna genom minskningar av offentliga utgifter och eventuellt skattehöjningar, det vill säga åtgärder som egentligen hämmar tillväxten istället för att stimulera den.

Sveriges förutsättningar är bra

I jämförelse med de flesta länders ekonomiska läge är Sveriges förutsättningar i utgångsläget gott med förhållandevis låg statsskuld och med balans i statens affärer. Hushåll och företag har dock i år snabbt blivit betydligt mindre optimistiska om framtiden när det gäller såväl den egna ekonomin som samhällsekonomin i stort. Detta har även resulterat i att företagen justerat ner sina planer på att nyanställa personal och även förbereder neddragningar.

Hushållens benägenhet att konsumera styrs förutom av reallönernas utveckling också i stor utsträckning av hur förmögenhetsvärdena utvecklas. Eftersom svenskar i ovanligt hög grad äger aktier och fonder påverkas konsumtionen negativt av att börsnedgången i Sverige varit kraftigare än i de flesta länder. Även den stagnerande bostadsmarknaden har hämmande inverkan på konsumtionen. Eftersom bostadsförmögenheterna för konsumenterna är flerdubbelt större än de finansiella tillgångarna får ett kraftigare fall i bostadspriser ett betydande genomslag på konsumtionen.

Även kostnadsökningarna bromsar

Sedan slutet av 1990-talet har reallönerna ökat i Sverige. Det inflationstryck som tidigare antagits på grund av risker för överhettning på arbetsmarknad och stegrade råvarupriser, lättar betydligt.

Eftersom nuvarande avtal på arbetsmarknaden träffades under finanskrisen blev nivån lägre än den skulle ha blivit om parterna haft facit för hur utvecklingen blev. Förväntningarna på löneökningar från 2012 kan därför leda till en besvärlig avtalsrörelse.

De planerade räntehöjningarna från riksbanken har skjutits upp. De flesta bedömare förutser fortsatt låga räntor på kort sikt. När tecknen på en konjunkturuppgång blir tydliga förväntas ränteläget generellt sett stiga i förhållande till dagens låga nivå.

Arbetsmarknaden

Än så länge har konjunkturedgången inte drabbat den svenska arbetsmarknaden. Arbetslösheten är lägre hösten 2011 jämfört med förra året och sysselsättningen ökar fortfarande. Fler män än kvinnor är arbetslösa men skillnaderna har minskat. Jämfört med läget i september 2010 har även ungdomsarbetslösheten minskat. Nästa avsnitt beskriver mer om arbetsmarknaden.

Vilken riktning tar sysselsättningen?

Företagens bedömningar om sina anställningsplaner är relativt kortsiktiga och har snabbt slagit om från expansion till att bli betydligt mer pessimistiska om den närmste framtiden. Det gäller särskilt de exportberoende branscherna som tillverkningsindustri och motorfordonshandel. I tjänstebranscherna är förväntningarna mer splittrade medan byggsektorn ännu så länge inte förutser någon avmattning.

Även om efterfrågan från hemmamarknaden och offentlig sektor motverkar den förväntade nedgången inom den exportberoende sektorn talar mycket för en stagnation sett till den totala sysselsättningen. Näringslivets kapacitetsutnyttjande är dessutom lågt, vilket innebär att produktionen kan öka utan att företagen behöver nyanställa..

Kommunerna skatteunderlag

Det förändrade konjunkturläget i världen har fått Sveriges kommuner och landsting att skriva ner sina prognoser för kommunernas skatteunderlag för åren 2012-2013. Man räknar med att sysselsättningen efter en tillfällig nedgång åter kommer att öka från början av 2013.

En förändring som ger en positiv effekt på skatteunderlaget 2012 är att den så kallade bromsen i pensionssystemet inte längre medför att pensionerna och därmed skatteinkomsterna, hålls tillbaka. Därför ökar skatteunderlaget 2012 mer än vad som följer av sysselsättning och löneökningar.

Sveriges kommuner och landsting beräknar att statsbidragen till kommun- och landstingssektorn höjs med motsvarande 6 miljarder kronor per år under 2013-2015. Med de förutsättningarna klarar sektorn totalt sett ett positivt resultat på runt en procent av skatte- och statsbidragsintäkter. Om man inte räknar med det höjda statsbidragen hamnar kalkylen istället på ett minusresultat 2015.

Volymökningar inom kommunens verksamheter

Botkyrkaborna blir fler och antalet barn i förskola och grundskola ökar. Också de äldre blir betydligt fler under hela perioden fram till 2016. Antalet gymnasieungdomar blir färre under de närmsta åren men vänder uppåt igen kring 2016. Vi kan således se fram emot betydande volymökningar inom flertalet av kommunens verksamhetsområden.

Skatteutjämningen

I april lämnades betänkandet "Likvärdiga förutsättningar – Översyn av den kommunala utjämningen". Utredningen föreslår enbart marginella förändringar av inkomstutjämningen. Däremot föreslås förändringar av flera betydande faktorer i kostnadsutjämningen. Förändringen av faktorn för individ- och familjeomsorg medför att utfallet för Botkyrka sammantaget blir negativt. Långsiktigt medför förslaget att kommunens utfall blir 25 miljoner lägre än med nuvarande system. Effekten blir större för enskilda år till följd av övergångsregler. Förändringarna föreslås gälla från 2013.

Kommunerna och konjunktursvängningarna

Den statliga utredningen "Spara i goda tider – för en stabil kommunal verksamhet" lämnar i huvudsak två förslag. Dels ska kommunerna kunna spara en del av överskottet ett år i en "resultatutjämningsreserv" för att kunna användas ett senare år när skatteintäkterna ökar svagt. Utöver detta föreslås en "kommunstabiliseringsfond" som har till syfte att jämna ut skatteunderlagets tillväxt för hela landet så att ökningen uppgår till minst 2,2 procent per år. Om ökningen understiger denna nivå skulle utbetalningar göras från fonden. Utredningen föreslår ett genomförande från 2013.

Stabiliseringsfonden föreslås vara finansierad av kommunerna själva med en årlig avgift som utredningen beräknat till 180 kr/ invånare och år upp till en viss nivå. För kommunens del skulle beloppet bli omkring 15 miljoner per år.

Förslagen syftar till att kommunerna ska motverka och inte förstärka konjunktursvängningarna i samhällsekonomin. Ett annat syfte som uppfylls är att kommunerna själva genom stabiliseringsfonden har byggt upp en reserv när en kraftig lågkonjunktur inträffar och att staten därigenom undviker akuta insatser. Ett exempel på det senare är konjunkturstödet som staten med kort varsel tillförde kommunerna 2010.

3. Befolkningsutvecklingen

Befolkningsutvecklingen i Stockholmsregionen är tillsammans med konjunkturen viktiga beståndsdelar i bedömningen av omvärldens påverkan på Botkyrka, och vi kan vänta oss en fortsatt stor inflyttning. Befolkningens utveckling och sammansättning har stor betydelse för kommunens dimensionering av verksamheterna. I synnerhet gäller det förändringarna i barn- och ungdomsgrupperna samt förändringen av antalet äldre.

Slutsatser

- Storstadsregionerna fortsätter att växa.
- Globalisering medför en mer sammanknuten värld med en ökande migration.
- En åldrande befolkning ger en ökad försörjningsbörda.
- Fortsatt befolkningstillväxt i Stockholmsregionen
- Ett svagt bostadsbyggande i Stockholmsregionen kan hämma fortsatt befolkningstillväxt.

Trender som på längre sikt påverkar befolkningsutvecklingen i Botkyrka

Befolkningsökning i utvecklingsländerna – befolkningsminskning i Europa
Jordens befolkning ökar och är nu 7 miljarder. År 2050 beräknar FN att befolkningen kommer att vara över 9 miljarder för att om ytterligare 50 år uppgå till 10 miljarder. Mest växer befolkningen i utvecklingsländerna, procentuellt mest i Afrika, antalsmässigt mest i Asien. Indien kommer att vara världens mest folkrika land år 2050. Även Kina växer, men inte i samma takt som Indien. I Japan liksom i flera länder i Europa minskar befolkningen samtidigt som den blir mer ”äldretung”.

Globaliseringen leder till ökad migration och en mer sammanhållen värld.

Cirka tre procent av världens befolkning är idag fast bosatta utanför sitt hemland. Sedan 1980-talet är det en fördubbling. Den här utvecklingen kommer att fortsätta. Företag agerar på en global marknad. Gränsöverskridande kontakter skapas både i privatlivet och i arbetslivet via globala medier. Detta innebär att både in- och utvandring kommer att öka. En stark befolkningsökning med många unga i utvecklingsländerna skapar också ett migrationstryck mot mer utvecklade länder som i sin tur behöver arbetskraft. Klimatförändringar kan också innebära ett ökat migrationstryck till de länder som inte drabbas.

Enligt en Gallupundersökning finns det drygt 600 miljoner människor i världen som skulle kunna tänka sig att flytta permanent till ett annat land. Högst på listan av önskade presumtiva länder ligger Nordamerika och EU.

Urbaniseringen fortsätter

Numera bor mer än hälften av jordens befolkning i städer. I Europa är cirka 80 procent stadsbor. I Sverige är urbaniseringsprocessen tydlig. Storstäderna växer kraftigt medan skogsläna tappas befolkning. Idag bor var fjärde invånare i Sverige i Stockholm eller Uppsala län. I städer samlas procentuellt sett fler kvinnor, fler personer med hög utbildning och fler unga vilket ger en

god grund för ekonomisk tillväxt. Av landets totala beräknade tillväxt fram till 2030 väntas 40 procent komma från Stockholm.

En åldrande befolkningen

Befolkningens åldrande beror dels på betydande ekonomiska, sociala och medicinska framsteg, dels på flera demografiska tendenser som samverkar. I Europa kan dessa tendenser sammanfattas på följande sätt:

1. Ökad livslängd. Den förväntade livslängden har ökat och förväntas öka även fortsättningsvis. EU räknar med en ökning på 5 år fram till 2050. Kvinnor lever längre, men män ökar sin förväntade livslängd snabbare och könen närmar sig varandra
2. Sjunkande födelsetal. Antalet barn per kvinna ligger i de flesta europeiska länder under reproduktionsnivån på 2,1 barn per kvinna. EU räknar med att födelsetalet i genomsnitt kommer att ligga på 1,6 barn per kvinna 2030. Sverige har och beräknas även framöver att ha ett högre födelsetal.
3. Stora årskullar under 1940- och 1950- talen.

Jämfört med andra EU-länderna åldras Sveriges befolkning långsammare. År 2030 beräknas medelåldern i Sverige vara 43 år, vilket innebär en medelålder som är två år yngre än i övriga Europa. Det finns dock stora regionala skillnader. Medelåldern i Stockholm som är den region med de yngsta invånarna skiljer sig markant åt från norra Mellansverige, vars medelålder är 4 år högre än Stockholms.

Ändrade familjemönster

Att allt fler bosätter sig i städer samtidigt som vi blir äldre innebär att livsstil och värderingar förändras. Även familjemönstren förändras. Befolkningsutvecklingen tyder på att vi relativt sett får fler ensamboende, fler äldrehushåll och färre barnfamiljer. Samtidigt uppstår nya familjekonstellationer som kompisboende, särbo, varannan - vecka familjer och så vidare. Det finns också tecken på en utveckling mot större familjer. En ökad otrygghet och osäkerhet kring framtiden ökar intresset för flergenerationsboende eller storfamiljer, där till exempel goda vänner på ålderns höst skapar egna gemensamma "äldreboenden".

Trender som på kort sikt påverkar befolkningsutvecklingen i Botkyrka

Den höga invandringen till Sverige och Stockholmsregionen fortsätter. Invandringen till Sverige har under de senaste åren varit mycket hög. 2009 var ett rekordår med drygt 100 000 personer som invandrade till Sverige. Antalet invandrare 2010 låg strax under 100 000. Siffror för första halvåret 2011 tyder på en svag minskning, men mycket talar för att invandringen till Sverige fortsätter att ligga på höga nivåer. Andelen kvinnor bland invandrarna var 48 procent och andelen män 52 procent. De som invandrar till Sverige är unga, genomsnittsåldern ligger på 27 år. Botkyrka har under de senaste fem åren haft en genomsnittlig inflyttning från utlandet på 1 700 personer per år. Under samma år har utflyttningen till utlandet från Botkyrka legat på cirka 500

personer per år. Invandringen är den enskilt största förklaringen till Botkyrkas befolkningstillväxt under dessa år.

Inflyttarnas anledningar att flytta till Sverige är självklart mycket skiftande, men krig och dåliga ekonomiska förhållanden i hemlandet är starka drivkrafter. På senare år har även ett ökat behov av arbetskraft fått större betydelse för invandringen, särskilt från andra EU-länder. Vi bedömer att både invandringen och utvandringen av arbetskraft ökar som följd av näringslivets globalisering, större utlandsfödd befolkning, den fria arbetsmarknaden inom EU och en allt större öppenhet hos den yngre generationen för att pröva andra kulturer.

Inrikes flyttningar till Stockholms län beror mycket på hur många personer det finns i de flyttningsbenägna åldrarna i övriga landet. Under den närmaste femårsperioden väntas inflyttningen från övriga riket vara fortsatt hög, främst beroende på att de stora årskullarna från början av 1990-talet befinner sig i flyttningsbenägna åldrar.

Fortsatt folkökning i Stockholms län men bostadsbyggandet hänger inte med. Under 2009 passerade Stockholms läns befolkning två miljoner invånare, 2020 kommer länet att ha en befolkning på 2,4 miljoner. Under 2010 ökade länets befolkning med 35 600 personer eller 1,8 procent. Befolkningsökningen hittills under 2011 tyder också på en högre tillväxt, cirka 40 000 personer. I genomsnitt beräknas befolkningen i Stockholms län att öka med 27 500 personer per år under planeringsperioden. Det motsvarar en årlig ökningstakt på 1,2 procent, vilket är lägre än den ökningstakt som Stockholms län haft under de senaste fem åren. Enligt de antaganden som görs i den regionala utvecklingsplanen behövs 600 nya bostäder per 1000 nya invånare. Stockholmsregionen har inte nått den takten i bostadsbyggandet under flera år. Risken är att svårigheterna att hitta en bostad i regionen påverkar befolkningstillväxten negativt.

Vid ingången av 2011 bodde 82 600 personer i Botkyrka. Kommunen har den femte största folkmängden i länet. Andelen män är något högre än andelen kvinnor. Medelåldern i Botkyrka är 36,5 år för män och 37,7 år för kvinnor. Den sammantagna medelåldern på 37,1 år är cirka fyra år lägre än genomsnittet för hela landet. Under 2016 kommer Botkyrkas befolkning att nå upp till 90 000. Vi bedömer att Botkyrka har runt 100 000 invånare 2030.

Ökning i alla kommundelar men mest i Tullinge och Tumba

Under 2000-talet har Botkyrkas befolkning ökat med i genomsnitt 1000 personer per år. Befolkningsökningen har varit större de senaste tre åren då befolkningen ökat med i genomsnitt 1250 personer per år. Vi bedömer att den utvecklingen kommer att fortsätta, redan under första halvåret 2011 har befolkningen ökat med 1065 personer. Födelseöverskottet (födda minus döda) står för 70–75 procent av folkökningen och flyttningsnettot, det vill säga inflyttning minus utflyttning, står för resten. Skillnaden i befolkningsutveckling blir framöver stor mellan de norra och de södra kommundelarna.

Största delen av befolkningstillväxten kommer att ske i de södra delarna eftersom majoriteten av de nya bostäderna byggs i Tullinge och Tumba. Totalt

under perioden 2012 -2016 beräknas cirka 1 400 nya bostäder tillkomma i den södra kommundelen och befolkningen öka med cirka 5 400 personer.

I den norra kommundelen beräknas befolkningen öka med cirka 2 400 personer. Ökningen beror dels på att hushållen i flerbostadsområdena blir större, det vill säga fler boende per lägenhet, dels på ett fortsatt generationsskifte i småhusområdena. Nybyggnationen beräknas uppgå till cirka 230 nya bostäder under 2012 – 2015.

Flyttrörelserna förstärker den etniska och socioekonomiska segregationen. Flyttningsnettot är olika gentemot olika områden och för olika kön och åldrar (bilaga 1). De senaste årens flyttmönster väntas bestå under den kommande planeringsperioden och kan sammanfattas i följande punkter:

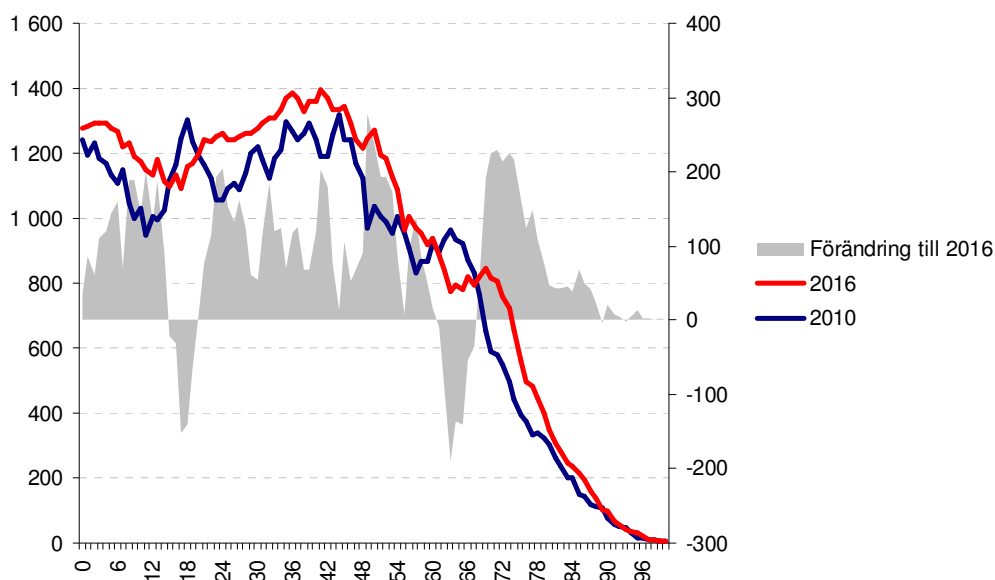
- I åldersgruppen upp till 45 år är det fler som flyttar till Botkyrka än från. Över 45 år är det fler som flyttar från kommunen än till.
- Fler män än kvinnor flyttar till kommunen.
- Fler kvinnor än män flyttar från kommunen
- Fler flyttar från Botkyrka till andra kommuner i länet än tvärtom
- Fler flyttar från Botkyrka till resten av landet, med undantag för ungdomar.
- Fler flyttar till Botkyrka från utlandet med undantag av personer över 80 år

Flyttningsmönstret ser olika ut för de olika kommundelarna. Norra delen av kommunen vinner kraftigt i flyttningsutbytet med utlandet och förlorar mot andra kommuner i länet. Södra delen vinner i flyttningsutbytet med andra kommuner i länet och utlandet, men förlorar till övriga riket. Flyttrörelserna förstärker den etniska och socioekonomiska segregationen och skapar en socialt sårbar situation.

Befolkningsprognosen i sammandrag

Barn- och ungdomskullarna kommer att variera kraftigt i storlek i hela länet under lång tid framöver, vilket ställer krav på god anpassning inom den kommunala verksamheten. Diagrammet nedan visar åldersstrukturen i Botkyrka 2010 och 2016. Den grå fyllda kurvan visar vilka åldersgrupper som ökar respektive minskar under perioden.

Diagram 4 Åldersstrukturen i Botkyrka kommun 2010 och 2016. X-axeln visar åldersgrupper. Den vänstra y-axeln visar antal och den högra y-axeln visar förändringen i absoluta tal mellan 2010 och 2016.

Nedan beskriver vi hur storleken på de olika åldersgrupperna kommer att utvecklas under planeringsperioden. Vi jämför även med länet. I bilaga 2 finns en mer detaljerad befolkningsprognos.

Fler 1–5-åringar i Tullinge och Tumba

Vid ingången av 2011 fanns det i Botkyrka 5 911 barn i förskoleåldern och under de kommande fem åren beräknas antalet öka med 500. Ökningen sker helt i den södra kommundelen, medan antalet barn är relativt konstant i norr. Även i övriga länet ökar antalet barn i förskoleåldern. Detta leder till en större efterfrågan på förskoleplatser och en ökad konkurrens om utbildade pedagoger.

6–12-åringarna blir fler

I början av 2011 fanns det i Botkyrka 7 272 barn i åldern 6–12 år. De kommande fem åren beräknas antalet öka med nästan 1000. I Stockholms län ökar antalet 6–12-åringar kraftigt – totalt sett med 27 500 barn på fem år. Detta innebär en risk för brist på lärare och svårigheter att rekrytera. Kraven på lärarlegitimation förstärker svårigheterna.

13–15-åringarna minskar till en början

I början av 2011 fanns det i Botkyrka 3 100 ungdomar i åldern 13–15 år. Fram till 2013 minskar antalet för att därefter öka igen. I början av 2016 kommer det att finnas 3 180 ungdomar i åldersgruppen. Mönstret är detsamma för norra och södra kommundelarna och för länet som helhet.

Antalet gymnasieungdomar minskar

Under 2011 börjar antalet ungdomar i gymnasieåldern att minska och i slutet av 2015 har kommunen cirka 180 färre 16–19-åringar än i dag. I länet sjunker antalet snabbt, 2015 har länet nästan 13 000 färre gymnasieungdomar än i dag. Det här innebär att konkurrensen mellan länets gymnasier hårdnar ytterligare.

90-talisterna blir vuxna

Åldersgruppen 20–24 ökar med 250 personer under planeringsperioden. Den största orsaken är att nittiotalisterna är många. Flyttningsrörelserna är stora i åldersgruppen eftersom många flyttar hemifrån för att studera eller arbeta på annan ort. Många i den här åldern söker sig också till Botkyrka både från andra delar av landet och från utlandet av samma orsaker. Unga kvinnor flyttar oftare än unga män och de lämnar föräldrahemmet tidigare.

Barnfamiljerna flyttar in

Åldersgruppen 25–44 år står för den stora inflyttningen i kommunen. Inflyttningen beror delvis på att bostadsbyggandet i kommunen riktar sig till personer i familjebildande ålder, men också på att många, framför allt yngre, söker sig hit från utlandet. Åldersgruppen ökar med 700 personer under planeringsperioden.

60-talisterna blir medelålders

Gruppen 45–64 år är inte speciellt flyttningsbenägen, men ökar eftersom stora årskullar från 1960-talet kommer att nå åldersgruppen under planeringsperioden. Ökningen blir cirka 200 personer.

Äldreboom först 2020

Åldersgruppen 65 år och äldre står för den största relativa ökningen under perioden. Botkyrka har en låg andel äldre jämfört med Stockholms län men ökningstakten är högre i Botkyrka. Behovet av äldreomsorg kommer därför att öka i kommunen, men den stora äldreboomen för länet och Botkyrka kommer först omkring 2020 när fyrtiotalisterna kommer upp i den åldern när behovet av vård och omsorg blir större. Botkyrkaborna har något sämre hälsa än genomsnittet så behovet av vårdinsatser kan komma tidigare än vad man kan förutse av befolkningsutvecklingen. Kvinnor lever längre än män vilket innebär att det finns fler kvinnor än män i åldersgruppen, men kvinnodominansen i åldersgruppen kommer att minska.

4.1 Botkyrkaborna har arbete

Slutsatser

- Vi får en försvagad arbetsmarknad till följd av den ekonomiska oron i Europa och USA.
- Främst drabbas sysselsättningen inom den exportberoende tillverkningsindustrin.
- Sysselsättningen i riket stagnerar under 2012 och 2013. Högutbildade och de fast etablerade på arbetsmarknaden kommer att klara sig bra. Det blir svårare för dem som har tidsbegränsade anställningar framför allt gäller det lågutbildade inom servicesektorn.
- Sysselsättningstillväxten i Stockholmsregionen kommer trots detta att vara relativt god.
- Fortsatt besvärligt för ungdomar att ta sig in på arbetsmarknaden
- Arbetslösheten stabiliseras på en nivå mellan 7 – 8 %.

Trender som på lång sikt påverkar om Botkyrkaborna har arbete

Färre ska försörja fler

Sveriges befolkning förväntas öka med nästa en miljon fram till 2030. Åldersgruppen 65 år och äldre blir cirka 600 000 personer fler men antalet personer i yrkesaktiv ålder väntas bara öka med drygt 150 000. Den här utvecklingen betyder de som arbetar får fler att försörja. Det innebär också att det blir allt viktigare att den arbetskraftsreserv som finns tas tillvara, men det finns just nu inte mycket som pekar på att det kommer att ske av sig självt. Arbetskraftsreserven består främst av ungdomar och utrikes födda, särskilt utrikes födda kvinnor.

Trots att antalet personer i de yrkesverksamma åldrarna inte förändras särskilt mycket så förändras ålderssammansättningen över åren. I början av perioden finns två tydliga pucklar, ungdomar i tjugoårsåldern (90-talisterna) och personer i fyrtioårsåldern (60-talisterna). Utrikes födda står för hela ökningen i de yrkesverksamma åldrarna.

Fortsatt globalisering – även inom tjänstesektorn

Den svenska ekonomin har blivit allt mer internationell – allt mer beroende av utvecklingen i andra länder och av handeln mellan länder. Globaliseringen har haft stor betydelse för den strukturomvandling som skett i Sverige mot en allt mindre varuproducerande sektor och en allt större tjänsteproducerande sektor. Det är inte bara varor som produceras i låglöneländer utan även många tjänster kan med hjälp av modern teknik levereras därifrån. Samtidigt skapar den moderna tekniken möjligheter för den svenska tjänstesektorn att öka sin export.

Allt viktigare med utbildning och kompetens

Strukturomvandling, teknisk utveckling och tilltagande internationalisering leder till att efterfrågan på högutbildad arbetskraft ökar på den svenska arbetsmarknaden. För att företagen ska kunna växa och vara internationellt konkurrenskraftiga blir det allt viktigare att hitta arbetskraft med rätt kompetens. En framgångsrik matchning ger företagen möjlighet att snabbt

hitta medarbetare med rätt kompetens samtidigt som tiden i arbetslöshet minskar för individerna. Detta blir särskilt tydligt för det generationsskifte på arbetsmarknaden som pågår och fortsätter en tid framåt. Dessvärre är framgångsrika matchningsmodeller än så länge sällsynta. Även företagens och enskilda arbetstagares förmåga att ta till sig ny teknik eller nya rön kommer att bli allt viktigare för en ekonomisk tillväxt.

Unga vuxna möter högre krav

Ungdomar möter i dag högre krav på utbildning än tidigare generationer vilket leder till att de kommer ut i arbetslivet senare. Den så kallade etableringsåldern, som definieras som åldern när två tredjedelar av en årskull har arbete, stiger. I dag är den 28 år. Det betyder i sin tur att de skaffar egen bostad senare, bildar familj senare och har en lägre levnadsstandard än tidigare generationer haft i samma ålder.

Allt fler äldre jobbar längre

Under senare år har den faktiska pensionsåldern i Sverige stigit. Den genomsnittliga utträdesåldern har stigit från 62,3 år 2000 till idag 64 år. Dessutom var 20 000 fler 65–74-åringar sysselsatta 2009 jämfört med 2005. Förklaringarna till varför sysselsättningen bland de äldre ökar och att utträdesåldern ökar finns sannolikt i att 40-talisterna i högre utsträckning än tidigare är mer välutbildade och har haft mindre fysiskt ansträngande arbeten än tidigare generationer. Dessutom får man numera bättre pension om man jobbar längre.

Kvinnorna vinner mark i yrken som kräver högskoleutbildning

Sverige är ett av de länder i världen som har högst andel kvinnor i arbetslivet (cirka 80 procent jämfört med cirka 86 procent för männen), men kvinnor och män söker sig ofta till olika yrken och utför också olika uppgifter. Kvinnor har under de senaste årtiondena studerat mer än män och haft högre genomsnittsbetyg än män. Det bidrar till att deras ställning på högskolan har stärkts, men också till att allt fler väljer andra utbildningar och yrkesvägar än de traditionellt kvinnliga.

Redan nu påverkas arbetsmarknaden av den ändrade relationen mellan könen inom många utbildningar. Bland unga arkitekter, ekonomer, jurister, läkare och naturvetare dominerar kvinnorna. Bland de äldre i dessa yrken dominerar männen. Inom kvinnligt dominerade utbildningar finns inga tendenser alls till att männen i någon nämnvärd utsträckning gör motsvarande inbrytningar. Vad kommer förskjutningen i utbildningsvalen att betyda på sikt? Tidigare studier har bland annat kunnat påvisa att när andelen kvinnor ökar i ett yrke som tidigare dominerats av män så har lönerna sjunkit. Det ser nu ut som om den trenden är bruten och kvinnorna har nu i många branscher kommit ikapp männen och till och med gått förbi. Med den utvecklingen finns risk för att vi kommer att se en ökad utslagning av män med låg utbildning.

Arbetskraften mer mångkulturell, internationell och rörlig

Andelen personer i förvärvsaktiv ålder med utländsk bakgrund ökar i hela Sverige. Orsakerna är flera; rådande åldersstruktur, invandring och utvandring samt internationalisering. Med en öppen arbetsmarknad inom EU, med många

utlandskontakter både för företag och individer kommer arbetskraften dessutom att vara mer internationellt rörlig.

Förutom att arbetskraften kommer att bli mer geografiskt rörlig kommer den också att vara mer benägen att röra sig mellan olika sektorer och branscher. Många unga ser inte jobbet som något man behåller livet ut, utan mer som ett led i en personlig utveckling – ett delprojekt i livet.

Trender som på kort sikt påverkar om Botkyrkaborna har arbete

Snabb återhämtning följs av en avmattning som följs av en uppgång...

Situationen på arbetsmarknaden förändrades hastigt efter finanskrisen 2008 med fallande sysselsättning och ökande arbetslöshet. Farhågorna om fortsatt sysselsättningsfall var stora. Vändningen kom snabbare än väntat med en ökande sysselsättning under 2010 och 2011. Den senaste tidens turbulens i EU och USA har inneburit att vi nu åter kan se tecken på en avmattning. Även om antalet lediga platser hos arbetsförmedlingen fortfarande ökar så visar undersökningar bland företagare att man börjar sänka sina anställningsplaner. Mest märkbart är detta inom tillverkningsindustrin och för branscher som riktar sig till hushåll. I slutänden innebär det att de som drabbas ofta är lågutbildade unga människor utan fasta jobb.

Arbetslösheten drabbar ungdomar och olika grupper av invandrade

En svag sysselsättningsutveckling kombinerat med en växande befolkning i arbetsför ålder gör att vi får räkna med att den sänkning av arbetslösheten som vi sett under 2010 och 2011 inte kommer att fortsätta under 2012 och 2013.

Arbetslösheten bland ungdomar är särskilt alarmerande. I ett internationellt perspektiv har Sverige en hög arbetslöshet bland ungdomar. Även om unga människor i sämre tider i högre utsträckning söker sig till utbildning kommer inte ungdomsarbetslösheten att minska annat än marginellt.

Andra grupper som har svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden är olika grupper av invandrade¹ och de personer som genom förändringarna i sjukförsäkringssystemen förlorar sin sjukersättning och förväntas stå till arbetsmarknadens förfogande. Risk finns att kommunens kostnader för arbetsmarknadsåtgärder och försörjningsstöd ökar genom att fler människor blir utförsäkrade. Vi kan nu se tecken i den riktningen.

Många av dem som har svårast att skaffa ett arbete har inte påbörjat eller fullföljt en gymnasieutbildning. Andelen som inte går vidare till gymnasiestudier är större bland pojkar generellt även om skillnaderna minskar. I Botkyrka har till och med pojkarna under de två senaste åren haft en högre andel behöriga än flickorna. Ungdomar med utländsk bakgrund har en lägre andel som är behöriga till gymnasieskolan än ungdomar med svensk bakgrund, men de senaste tre åren visar på en positiv trend i Botkyrka.

¹ Etableringsgraden för invandrade varierar med vistelsetid, utbildningsnivå, skäl för invandring, kön och etnicitet. Några grupper som har svårigheter att hitta ett arbete är nyanlända och invandrade från Afrika och Asien oavsett vistelsetid. Däremot är bilden mer splittrad när det gäller utbildningsnivå. Afrikaners och asiaters utbildning ger inte samma utdelning på arbetsmarknaden som andra gruppers.

Otrygga anställningar, deltidsjobb och anställning i bemanningsföretag

Idag har cirka 16 procent av Sveriges anställda en tidsbegränsad anställning. Andelen har varit relativt konstant sedan 1990 – talet, men andelen varierar beroende på kön och ålder. Kvinnor och unga har oftare en tidsbegränsad anställning. Även deltidsjobb är mer vanligt bland kvinnor och bland unga. Många ungdomar och även personer med utländsk bakgrund arbetar inom bemanningsföretagen. Vi ser att dessa grupper kommer att vara de mest utsatta vid en avmattning på arbetsmarknaden.

Kontaktnät allt viktigare för jobbsökare

En undersökning från Eurobarometern visar att svenska ungdomar helst går direkt till företagen när de ska söka jobb. Endast 24 procent vänder sig till arbetsförmedlingen. Jämfört med andra länder är det en låg siffra. Kontaktnät, tidigare jobb och familj blir allt viktigare i jobbsökandet.

Fyrtioalisterna

Den stora gruppen född på 1940-talet är nu på väg att lämna arbetsmarknaden och många har redan gått i pension. Detta borde skapa utrymme för ungdomar och andra jobbsökande att komma in på arbetsmarknaden. Men det finns faktorer som motverkar detta. Enligt en enkätundersökning som Svenskt näringsliv genomfört planerar färre än hälften av företagen att ersättningsrekrytera medarbetare som går i pension. En orsak är svårigheten att hitta personal med rätt kompetens. Effekten av detta kan bli att företagen förlorar kompetens samtidigt som de arbetssökande som inte får den yrkeserfarenhet eller kompetens som krävs hamnar i utanförskap. Ett sällan uppmärksammat problem är den höga andelen 40-talister bland egenföretagarna, 36 procent av egenföretagarna är 55 år eller äldre. Det innebär att antalet företag till försäljning ökar men också att många företag läggs ned då det inte finns någon som kan ta över.

Viktigt att matchning mellan efterfrågan och utbud fungerar

Oberoende av konjunkturen sker en omsättning på arbetsmarknaden. Även när det är låg efterfrågan i ekonomin behöver företagen rekrytera inte bara på grund av att medarbetare slutar utan också för att verksamheter förändras, nya idéer och nya företag uppstår. Mellan 2007 och 2008 bytte mer än var tionde sysselsatt jobb. Jobbyte är vanligare bland unga än bland äldre och män byter jobb i större utsträckning än kvinnor. Kompetenskraven på medarbetarna ökar och förändras. Detta ställer krav på att matchningen mellan företagets behov och tillgänglig arbetskraft fungerar tillfredsställande.

Både brist och överskott på arbetskraft

Svårigheten att matcha utbud och efterfrågan varierar mellan branscher. Det största underskottet på utbildad arbetskraft finns inom hälso- och sjukvård, pedagogik och teknik- och datorbranschen där det saknas specialister. Efterfrågan på personer utan särskild utbildning eller en teoretisk gymnasieutbildning minskar. Inom Botkyrka visar en studie att många av dem som söker arbete söker arbeten där det råder överskott på arbetskraft.

Det går bättre för Stockholm

Stockholmsregionen har ett försprång före många andra regioner i Sverige. Stockholm har ett mer varierat näringsliv är inte lika direkt beroende av exportindustrin. Stockholm har också en ung högutbildad befolkning som har större möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden.

Stockholmsregionen har en växande arbetsmarknad. Av de nya jobb som skapas i Stockholmsregionen kräver tre fjärdedelar högskoleutbildning. Det blir då allt viktigare att rusta våra ungdomar för att vara behöriga till högskoleutbildning.

Ett hinder för att Stockholm ska kunna fortsätta utvecklas positivt är att infrastrukturen inte är anpassad till befolkningstillväxten. För befolkningen på Södertörn ser det särskilt problematiskt eftersom de regionala satsningarna i infrastrukturen främst sker i de centrala och norra länsdelarna. Den låga takten i bostadsbyggandet är ytterligare en faktor som kan hämma Stockholmsregionens tillväxt på längre sikt. Vi kan redan nu se tecken på att de som söker sig till regionen för att studera eller ta ett arbete ofta hindras på grund av att de inte hittar en bostad.

4:2 Botkyrkaborna känner sig hemma

Att medborgarna känner sig hemma är en förutsättning för en hållbar utveckling i Botkyrka. Botkyrkabor som redan bor här ska trivas och fler ska vilja flytta hit. Det här avsnittet tar upp trender som påverkar Botkyrkabornas hemkänsla och trender på bostadsmarknaden.

Slutsatser

- Miljonprogrammets upprustning och finansiering är en stor utmaning. I Botkyrka är andelen bostäder från miljonprogramsåren större än i övriga länet.
- Hemmets roll som identitetsmarkör och statussymbol ökar. Det är en trend som Botkyrka behöver svara upp mot.
- Den negativa schablonbilden av förorten blir alltmer nyanserad.
- Bolånetak och en lägre andel hyresrätter försvårar för unga kvinnor och män att komma in på bostadsmarknaden.
- Synen på trångboddhet förändras. Fler accepterar att bo trångt.

Hemkänsla är en komplex upplevelse

Många faktorer påverkar var och varför vi känner oss hemma eller inte. Hemkänsla kan beskrivas som en ”komplex upplevelse av att ha rötter och minnen förknippade med människor, platser och tidsperioder”². Platsens läge, tillgänglighet och utbud har betydelse för en del personers upplevelse av att känna sig hemma. För andra är känslan av samhörighet med människorna på platsen viktigare. Omvärldens värderingar, det vill säga platsens status, har också betydelse, liksom upplevelsen av trygghet. Det sistnämnda gäller inte minst kvinnor.

Trender som påverkar hemkänslan på lång sikt

Världsmedborgare

De internationella flyttströmmarna ökar. Allt fler svenskar bosätter sig i utlandet för en längre eller kortare period och inflyttningen till Sverige från utlandet fortsätter. För många Botkyrkabor – oavsett om de har svensk eller utländsk bakgrund – kommer inte en unik plats eller just landet Sverige att vara avgörande för upplevelsen av hemkänsla. Vissa känner sig hemma på flera plaster och i flera länder. För andra spelar platsen ingen roll.

Bostaden som ekonomiskt klipp och hemmet som kvitto på status

Parallellt med att vi blir allt fler världsmedborgare ser vi också trenden att hemmet fyller en allt större funktion i människors liv. Detta kan ses som en reaktion på att omvärlden för många upplevs som komplex och svåröverskådlig. Hemmet och det lokala blir en plats för reträtt och kontroll. För många är hemmet också ett led i ett självförverkligande. Hur man bor och var är ibland ett starkare uttryck för status än ens yrke. Med de senaste årens prisutveckling på bostäder i de större städerna har dessutom hemmet kommit att bli en handelvara på ett annat sätt. Man köper, renoverar, inreder och säljer

² Y. Gunnarsdotter (1999) Moderniseringsprocessens inverkan på landsbygden: Konflikt och samverkan kring skog och jakt. I: K. Haraldsson (red.) (1999): *Tankar kring lokal och regional utveckling inför det nya årtusendet* (antologi från forskarforum).

– inte bara för sin egen trivsel skall utan för att lyckas med det stora ekonomiska klippet.

För långt ifrån alla är hemmet ett led i ett självförverkligande eller det stora klippet – men det är ett rådande ideal som påverkar våra förväntningar. Botkyrka behöver svara upp mot den här trenden för att stå sig i konkurrensen och för att Botkyrkaborna ska känna sig hemma, vilja utveckla sitt boende och vilja rota sig här. Också i Botkyrka ska man kunna förverkliga sitt drömboende och göra ”boendekarriär”.

Förorten är hembygd och bilden nyanseras

Det är mycket som påverkar hur bilden av en plats formas. Det handlar delvis om strategiskt marknadsföringsarbete, delvis om rykten och mediernas rapportering. I vilken mån Botkyrkaborna känner sig hemma och stolta över sin hembygd – och i vilken mån fler vill flytta hit – påverkas av bilden av Botkyrka. Det hänger samman med att ens egen identitet ofta kopplas till statusen på den plats där man bor.

Den långsiktiga trenden är att den negativa schablonbilden av förorten blir alltmer nyanserad. Det bekräftas också av de analyser av Botkyrkas mediebild som kommuner låter göra regelbundet under året. En bidragande orsak är att unga kvinnor och män som vuxit upp i förorten blir alltmer synliga i samhället – på högskolan, på arbetsplatser, i sportsammanhang, inom politiken och i medierna. De bidrar till att avdramatisera och normalisera bilden av förorten.

Förorten har också med tiden fått en egen historia och egna platser av betydelse. Här finns efter 40 år generationer av boende: far- och morföräldrar, mammor och pappor och barn. Förorten blir alltmer och för allt fler en hembygd. Statistik bekräftar den här trenden, befolkningsstabiliteten ökar vilket ger robustare grannskap och förbättrade förutsättningar för invånarna att skapa och upprätthålla sociala nätverk.³

Svårare att sätta bo

Det har länge varit svårt för många kvinnor och män att komma in på bostadsmarknaden – att kunna köpa eller hyra en bostad. Bolånetaket som infördes hösten 2010 innebär att bankerna bara lånar ut pengar upp till 85 procent av marknadsvärdet på bostaden. Resten förväntas en köpare betala kontant. Det här medför att det nu är ännu svårare att komma in på boendemarknaden för dem utan kapital. Trenden förstärks av att andelen hyresrätter minskar inom Stockholms län. På lång sikt kan det här bli ett hot mot regionens attraktivitet, eftersom en fungerande arbetsmarknad är beroende av en fungerande bostadsmarknad. Vi gör dock bedömningen att det åtminstone på kort sikt inte finns något som tyder på att inflyttningen till länet minskar. Som en konsekvens av det och av det låga bostadsbyggande kommer bostadspriserna i länet att fortsätta stiga.

³ Befolkningsstabiliteten i områden med stor andel befolkning med utländsk bakgrund har ökat från låg under perioden 1990–1997 till medelhög under perioden 2000–2007. Hög befolkningsstabilitet upprätthåller regionala segregationsmönster, men också lokala sociala nätverk.

Vanligare att bo trångt

Befolkningen i Stockholms län växer fortare än antalet bostäder. Enligt länsstyrelsen bör 600 nya bostäder byggas per 1000 nya invånare. Det motsvarar 20 000 nya bostäder per år om länets befolkning ökar med dagens takt. 2010 påbörjades cirka 8000 bostäder i länet. Bostadsbristen och trångboddheten ökar alltså. Vi bor allt fler personer per bostad, men det är lång kvar till nivåerna under 1960-talet före miljonprogrammets start. Ofrivillig trångboddhet riskerar att tära på Botkyrkabornas hemkänsla. Detta ställer högre krav på de offentliga ytornas utformning och utbudet av aktiviteter eftersom offentliga mötesplatser används mer i områden med hög trångboddhet.

Det finns också tecken på vald och accepterad trångboddhet. En del prioriterar status på bostadsområde före bostadsstorlek. Andra väljer medvetet billigt före större bostad. Att Stockholmsregionen fortsätter att växa, trots ökad trångboddhet och trots svårigheterna att komma in på bostadsmarknaden är ett tecken på att synen på trångboddhet delvis är förändrad. Många stockholmare accepterar att bo trångt. Vår syn på vad som anses vara för trångt förändras. Detta bekräftas också av en enkätundersökning som länsstyrelsen har låtit göra. Resultatet visar att flera hushåll som per definition är trångbodda inte upplever sig trångbodda.

Trender som påverkar hemkänslan och bostadsmarknaden under planeringsperioden

Gamla hemlandet lockar efter arabiska våren

Trender i vår omvärld påverkar vår attraktivitet som bostadsplats. Kriser och konflikter av olika slag runt om i världen kan snabbt öka antalet personer som ser Botkyrka som sin nya plats att sätta bo. På samma sätt kan det motsatta ske, nämligen att Botkyrkabor väljer att flytta tillbaka till före detta hemländer om förhållandena där förbättras. Det är möjligt att Botkyrka som plats att bo får ”konkurrens” om demokratiseringen i arabvärlden fortsätter som en följd av den så kallade arabiska våren.

Hemkänslan krymper till den egna stadsdelen

Som en parallell och delvis motsatt trend till den långsiktiga trenden att många känner sig hemma på flera platser och i flera länder, märks en betoning av det lokala och den egna gruppen. Det är en utveckling som är både positiv och negativ. Det positiva är att hemmen och våra stadsdelar kan erbjuda många människor trygghet och skapa just hemkänsla. Det negativa är att vi riskerar en utveckling där hemkänslan inte sträcker sig utanför den egna stadsdelen. Det leder till något av en rivalitet mellan stadsdelar och till en svagare känsla för kommunen som helhet. Den aktuella frågan om kommunindelning ställer frågan på sin spets. Samtidigt ökar behovet av att kommunens verksamheter kan möta medborgarnas skiftande behov och önskemål i stadsdelarna.

Miljonprogrammets⁴ förnyelse väcker både oro och förväntan. Miljonprogrammets förnyelse är relevant för utmaningen ”Botkyrkaborna känner sig hemma” på flera sätt. De boendes hemkänsla och ett områdes attraktivitet påverkas till stor del av hur väl bostäderna och närområdet underhålls. Om underhållet halkar efter blir bostäderna mindre attraktiva och de boendes trivsel och betalningsvilja minskar. Miljonprogrammets förnyelse står också högt upp på agendan på många håll – i kommuner, bostadsbolag, myndigheter, intresseföreningar och inte minst i medier. Diskussionen om förnyelsen skapar både oro och förväntan, den påverkar de boendes känsla för platsen och tankar om framtiden.

Något som är positivt är att det märks ett nyvaknat intresse för stadsmiljön i miljonprogramsområden bland byggföretag, arkitekter och liknande branschfolk. Från att ha varit ett pinsamt misslyckande som ingen velat förknippa sig med, märks en mer konstruktiv nyfikenhet. Branschen närmar sig sin nästa stora arbetsuppgift. Detta förbättrar bilden av förorten och i förlängningen Botkyrkabornas hemkänsla.

Stockholm klarar upprustningen – mindre chans för statligt stöd

Miljonprogrammets förnyelse är en jätteuppgift runt om i hela Sverige, men i Botkyrka är det en extra utmaning eftersom en så stor andel av bostäderna är byggda under perioden. 25 procent av det totala bostadsbeståndet i Stockholms län är byggt under 1960- och 1970-talen. Motsvarande siffra för Botkyrka är 70 procent. Inom Botkyrkabyggens bestånd är 85 procent byggt under den här perioden.

Det finns tecken som tyder på att bostadsbolagen i Stockholm stad kommer att klara av utmaningen, bland annat på grund av att bostadsbolagens bestånd har en jämnare fördelning och mer pengar i kassan. Om Stockholm klarar utmaningen riskerar vi att tappa den nationella uppmärksamheten på frågan och chansen till statligt stöd till miljonprogrammets förnyelse minskar ännu mer. Vi bör bygga en beredskap som inte utgår från statligt stöd. Vi ser inga tecken på någon förändring i bostadspolitiken i närtid.

Regionens hyresrätter i Botkyrka

I Stockholmsområdet är trenden att allt fler kommuner gör sig av med delar av sina allmännyttiga bolag. Antingen ombildas hyresrätterna till bostadsrätter eller så säljs de till privata hyresbolag. Sedan 2000 har 100 000 hyresrätter blivit bostadsrätter. Andelen hyresrätter av det som byggs nytt i regionen är dessutom låg. Det innebär sammantaget att andelen hyresrätter minskar⁵, vilket gör det svårare för unga och nyinflyttade att ta sig in på bostadsmarknaden. Att det finns färre hyresrätter hämmar också tillväxten genom att rörligheten på arbetsmarknaden minskar. Botkyrka, som har en hög andel hyresrätter, intar i det här sammanhanget en särställning – på gott och ont. Det är bra att Botkyrka kan underlätta för nya hushåll och för inflyttare till regionen. Men det är negativt för hembygdsbygget på en plats om en alltför

⁴ I dagligt tal likställs miljonprogrammet framförallt med storskaliga flerbostadshus från 1960- och 1970-talet. Den mer officiella definitionen av miljonprogrammet är de en miljon bostäder som byggdes under perioden 1965-1974 – såväl radhus som flerbostadshus av olika typer.

⁵ Från cirka 60 procent 1990 till cirka 45 procent 2009.

stor andel av bostäderna har den mest lätttrörliga upplåtelseformen. Här spelar också hushållens värderingar in – hyresrätten har successivt fått en svagare ställning med lägre status.

De kommunala bolagen bestämmer inte längre hyran

De kommunala bostadsbolagen hade förut en hyresnormerande roll. En förändring i hyreslagstiftningen innebär att hyrorna från och med 2011 förhandlas fram både för kommunala och privata hyresbostäder. Detta innebär att hyrorna kan komma att påverkas mer av betalningsvilja och därmed av bostadens läge. Kritiker talar om att detta är första stegen mot marknadshyror – men det exakta utfallet är oklart.

.4.3 Botkyrka har de bästa skolorna

Att ha de bästa skolorna är en fortsatt utmaning för Botkyrka. Utbildning kommer att vara avgörande för Botkyrkabornas möjligheter på arbetsmarknaden. Den ökande boendesegregationen i regionen får i kombination med det fria skolvalet stora konsekvenser för våra möjligheter att ha de bästa skolorna.

Slutsatser

- Sammanhangen i vilka en individ befinner sig (skola, bostadsområde, familj, umgänge) har stor betydelse för hennes eller hans resultat och utbildningsval. För Botkyrka blir det allt viktigare att kompensera för socioekonomiska faktorer.
- Den växande segregationen mellan resurssvaga och resursstarka elever är den enskilt största förklaringen till de försämrade resultaten i svensk skola. Segregationen har stor påverkan på Botkyrka eftersom de resursstarka eleverna i kommunen i allt större utsträckning väljer skolor som ligger utanför kommunen.
- Ansvarsförskjutningen från lärare till elev i den svenska skolan gör att föräldrarnas utbildningsnivå får allt större betydelse för unga Botkyrkabors möjligheter att klara skolan och därmed få chanser till ett bra liv.
- Införandet av lärarlegitimationen innebär att Botkyrka kommer att få brist på legitimerade pedagoger på både kort och lång sikt.
- Minskande årskullar i gymnasiet gör att konkurrensen om eleverna ökar och att det kan bli svårt att upprätthålla kvaliteten på undervisningen. Botkyrka måste kunna erbjuda en modern och attraktiv skola med bra ledarskap och lärare för att kunna stå sig i konkurrensen.

Långa trender som påverkar möjligheten att ha de bästa skolorna

Boendesegregationen och utbildningssegregationen förstärker varandra. Den allmänna utbildningsnivån i Sverige har höjts, samtidigt som vi ser ökade klyftor och en växande segregation i boenden och skolor. Stockholm sticker ut internationellt som en mycket segregerad stad. Några av de mest uppdelade områdena finns i innerstaden, delar av Bromma, Nacka, Danderyd och Lidingö, där det bor få flyktingar, få arbetslösa och få lågutbildade. I miljonprogramsområdena i stadens utkanter är det tvärtom.

Barn till välutbildade föräldrar tenderar att samlas på vissa skolor, barn till lågutbildade samlas på andra. Orsaken till detta är både boendesegregationen och det fria skolvalet. Vi vet att den genomsnittliga utbildningsbakgrunden hos de föräldrar som väljer en annan skola än den närmaste är högre än genomsnittet, och att det är vanligare i de resurssvaga områdena att man väljer en annan skola än den närmaste. Detta visar att möjligheten att välja förstärker den utbildningsmässiga segregationen. Skolsegregationen leder i sin tur till att resurssvaga elever inte får dragkraft och positiv påverkan från de reursstarka eleverna. Skolverket menar att denna uppdelning av reursstarka och resurssvaga elever är en av de viktigaste förklaringarna till de försämrade resultaten i svensk skola de under senaste 15 åren.

Utveckling som påverkar Botkyrka 2013–2016

En motsägelsefull bild av den svenska skolan

Bilden som vi får av den svenska skolan är motsägelsefull. Å ena sidan är det allt fler elever i grundskolan som når målen, och inom gymnasieskolan är det fler som får slutbetyg än tidigare. Sverige får också internationell uppmärksamhet för förskolans förmåga att förena omsorg med pedagogik. Å andra sidan sjunker resultaten i kunskapsmätningar bland svenska elever sedan mitten av 1990-talet. Botkyrka står inför stora utmaningar om vi vill kunna erbjuda en likvärdig utbildning av hög kvalitet till alla elever i en omvärld som alltmer präglas av konkurrens och ökande klyftor

Föräldrars utbildningsnivå och lärarförväntningar

I och med de alltmer individualiserade undervisningsformerna har föräldrarnas utbildningsnivå fått en ökad betydelse för elevernas resultat. Betydelsen är större på skolnivå än på individnivå. Det innebär att en elev som går i en skola där många föräldrar har låg utbildning får svårare att nå bra resultat än en elev som går i en skola där föräldrarna har mer blandad utbildningsnivå. En trolig orsak till detta är att man påverkas av faktorer i omgivning, både i positiv och i negativ riktning. En faktor som vi vet har stor betydelse är lärarnas förväntningar; om läraren tror att eleven kommer att klara skolan ökar chansen att eleven gör det. Mycket talar för att förväntningarna på pojkar är lägre än förväntningarna på flickor, vilket innebär att pojkarna får sämre resultat och att pressen är större på flickorna att prestera. För att pojkar och flickor i Botkyrka ska få samma chanser i skolan är det viktigt att vi har lika höga förväntningar på elevernas resultat oavsett kön eller i vilken miljö barnen växer upp.

Det blir allt viktigare att kompensera för segregationens effekter

I riket ökar resultatskillnaderna mellan skolor och elevsammansättningen inom skolorna blir mer homogen. Kunskapskillnaderna mellan pojkar och flickor är stora och består. Färre pojkar än flickor går ut gymnasiet med fullständig betyg och färre pojkar går vidare till högskolan. Elevernas bakgrund och sammanhang får allt större betydelse för resultaten. Det visar att den svenska skolan inte lyckas i sitt kompensatoriska uppdrag, vare sig det handlar om kön eller socioekonomiska faktorer

Det är av stor betydelse att resurserna fördelas så att de bidrar till att höja resultaten för alla samtidigt som skillnader mellan olika grupper och skolor minskas. När skolan kommunaliserades och kommunerna fick ansvaret för att fördela resurserna till grundskolan var tanken att fördelningen skulle bli mer effektiv. Resurserna skulle användas där behoven var som störst. Botkyrka behöver styra en större andel av resurserna från de delar av kommunen där föräldrarna generellt har hög utbildningsnivå till de områden där utbildningsnivån är lägre. Detta är en svår uppgift med tanke på det missnöje som många Tullingebor visade i det senaste valet till kommunfullmäktige. Det mest avgörande för skolornas ekonomi är dock antalet elever – om en skola i ett utsatt område lyckas attrahera fler elever gör det större skillnad för fördelningen av resurser än en eventuell kompensation.

Effekter av friskolereformen

Friskolereformen som infördes på 1990-talet innebar att det blev möjligt för olika huvudmän att bedriva utbildning. Antalet fristående skolor i Sverige har mer än fördubblats på 13 år och idag går ungefär 16 procent av eleverna i fristående grundskolor. Storstäder, större städer och förortskommuner har högst andelar elever i friskolor, och flickor är överrepresenterade. Samma utveckling kan ses när det gäller gymnasieskolan. Antalet fristående gymnasieskolor ökar, liksom andelen elever som söker till dem.

Utvecklingen gör att konkurrensen om eleverna ökar. Om Botkyrka ska ha de bästa skolorna måste vi kunna erbjuda skickliga lärare och bra skolledare samt lokaler och utrustning som stärker lärmiljön. Vi måste även vara medvetna om vad mer det kan vara som gör en skola attraktiv. Utöver detta måste vi också göra Botkyrka till en intressant plats att driva verksamhet på för de bästa fristående skolorna.

En individualiserad skola

För att ge Botkyrkaungdomarna så bra förutsättningar som möjligt i livet måste skolorna klara av att ge elever från vitt skilda länder och utbildningstraditioner en bra utbildning. Möjligheterna att göra detta försämras när en stor del av undervisningen sker genom individuella arbetsformer i stället för att vara lärarledd. På detta sätt flyttas ansvaret över från skolan och pedagogerna till eleverna, och stödet hemifrån blir viktigare. Enligt Skolverket innebär den ökade andelen individuellt arbete i grundskolan att sociokulturella faktorer som föräldrars utbildningsnivå och kulturella kapital får allt större betydelse. Det individualiserade arbetssättet gör det svårare för alla elever att uppnå målen. Det gäller såväl elever som har välutbildade men stressade föräldrar, som elever som bor trångt, har otrygga hemförhållanden eller föräldrar som saknar högre utbildning och därför inte har förutsättningar för att stötta sina barn i skolarbetet.

Som en motvikt till detta kan vi se att de nya läroplanerna och diskussionerna kring dessa tyder på att utvecklingen kommer att vända och till viss del återgå till en större andel helklassundervisning. En sådan utveckling skulle vara positiv för Botkyrka om det innebär att en mer lärarstyrd undervisning där läraren följer elevernas arbete och kontinuerligt återkopplar och utvärderar resultatet. Nyckelordet är dock lärarledd undervisning, inte helklassundervisning. Att undervisa i helklass innebär inte automatiskt ett större stöd till elever som behöver det.

Mindre årskullar i gymnasiet

Under kommande planeringsperiod minskar barnkullarna i storlek när de tidiga nittitalisterna lämnar gymnasieskolan. Det innebär att behovet av utbildningsplatser minskar. Inom vår region finns redan idag ett överutbud av såväl kommunala som fristående gymnasieutbildningar. För våra gymnasieskolor innebär det att konkurrensen om eleverna ökar och att status i allt högre grad styr föräldrarnas val av skola. De kommunala skolorna kommer

att behöva samverka i högre grad för att bibehålla kvalitet, likvärdighet och elevantal.

Samtidigt är det många av Botkyrkas ungdomar som saknar gymnasieutbildning, och kommunen måste vara beredd att ta emot fler äldre elever som söker sig till den kommunala vuxenutbildningen för att skaffa sig fullständiga gymnasiebetyg. Vi måste också hålla i minnet att årskullarna växlar och att vi måste planera långsiktigt för att inte riskera att stå utan utbildningsplatser när antalet elever ökar igen.

Ny skollag

Skolväsendet genomgår just nu stora förändringar. Ny skollag, nya kurs- och läroplaner, nytt betygssystem och nya gymnasieprogram innebär nya utmaningar när skolorna ska anpassa sina verksamheter efter den nya formen. Den nya lagen ger också ett förändrat ledningsuppdrag, där rektor/förskolechef blir mer av en myndighetsföreträdare vars beslut kan överklagas. Den nya skollagen gäller från 2011.

Höstterminen 2011 började eleverna i den nya gymnasieskolan. Behörighetskraven för antagning har höjts, så att eleverna i år 9 måste ha minst betyget godkänt i fler ämnen än svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik. För att komma in på ett högskoleförberedande program krävs minst godkänt i nio ämnen utöver grundämnena, och för ett yrkesprogram krävs fem ämnen. De nya kraven medför i sin tur en ökning av kraven på studie- och yrkesvägledningen i grundskolan.

En tanke med den nya lagen är att skillnaden mellan studie- och yrkesförberedande program ska bli tydligare, bland annat genom att man kommer att skilja på yrkesexamen och högskoleförberedande examen. Elever på yrkesförberedande program kommer inte automatiskt att ha behörighet till högskolestudier, men har rätt till möjligheten att få läsa de kurser som behövs för att få behörighet till högskolan. Trots den möjligheten är det troligt att färre elever kommer att söka sig till de yrkesförberedande programmen, och att följderna blir att dessa program kommer att minska i antal. Risken är stor för att det begränsade elevunderlaget gör det blir svårt att upprätthålla kvaliteten på undervisningen. En orsak till detta är att det troligtvis främst kommer att vara de minst studiemotiverade eleverna som söker yrkesinriktade program, vilket ökar kraven på pedagogiken i de skolorna och gör undervisningen mer tungrodd.

Tidigare fanns ett individuellt program för elever som inte var behöriga till något nationellt gymnasieprogram. Det programmet ersätts nu med fem introduktionsprogram. Kommunen måste erbjuda alla fem programmen för elever som saknar behörighet. Under förutsättning att eleverna får den studie- och yrkesvägledning de har rätt till kan förändringen få positiva effekter i form av en mer individanpassad undervisning.

Lärarytlegitimation

En förändring som påverkar kommunens tillgång till personal är de nya bestämmelserna om lärar- och förskollärarytlegitimation. Från och med 1 juli 2015 måste lärare ha ytlegitimation för att få sätta betyg, med undantag av modersmåls lärare och yrkeslärare. Pedagogerna måste själv ansöka om ytlegitimation hos Skolverket som bedömer behörigheten och utfärdar ytlegitimationen.

Införandet av lärarytlegitimation är den omvärldsförändring som innebär störst utmaning för Botkyrka både på kortare och längre sikt. För kommunen som arbetsgivare innebär förändringen att vi måste veta vilka behörigheter våra pedagoger har för att kunna planera för vår kommande organisationsutveckling och kompetensförsörjningen. Man hoppas kunna förebygga kompetensbrist genom den kompetensinventering och behovsriktade fortbildningsinsatsen som pågår inom utbildningsförvaltningen. Det är dock troligt att reformen leder till att det blir brist på legitimerade pedagoger i Botkyrkas skolor under lång tid framöver.

De största kompetensutvecklingsbehoven finns i förskolan där endast 29 procent av pedagogerna har en pedagogisk högskoleutbildning. Många som är anställda som barnskötare har också brister i sin språkliga kompetens och saknar teoretiska kunskaper om barns lärande och utveckling samt om förskolans styrdokument. Det finns stora brister också i grundskolan. Situationen i gymnasiet är bättre, men även där finns en hel del lärare som inte kommer att få ytlegitimation utan kompletterande utbildningar. Kraven är särskilt höga i särskolan där regeringen föreskriver att lärarna ska ha både en ämnesmässig och en specifik specialpedagogisk kompetens.

4.4 Botkyrka bidrar inte till klimatförändringarna

Trots frekventa larmrapporter om klimatförändringarnas konsekvenser på global, regional och nationell nivå intar klimatfrågan en fortsatt nedprioriterad plats på den politiska agendan. I skuggan av finans- och skuldkriser svalnar intresset för klimatkrisen, samtidigt som insikten om behovet av en omställning till ett klimatvänligt samhälle ökar bland fler grupper i samhället. Fortfarande står vi inför två stora utmaningar: för det första – hur minskar vi och på sikt upphör med aktiviteter som förändrar klimatet? Och för det andra – hur ska vi förbereda oss för de förändringar som under alla omständigheter kommer att ske?

Slutsatser

- Utsikterna att inom kort nå stora globala överenskommelser i klimatfrågan är fortsatt små inför 2011 års klimattoppmöte i Durban. Förväntningarna ökar därför på lokala myndigheter att ta ansvar och agera.
- Ambition om att vara ansvarstagande gör, tillsammans med insikten att minskad klimatpåverkan innebär ökad konkurrenskraft, att fler företag visar ledarskap i frågan. När globala överenskommelser på mellanstatlig nivå urvattnas och skjuts upp verkar civilsamhället och den privata sektorn i högre grad vilja finna lösningar på klimatkrisen.
- Transporterna ökar snarare än minskar, men samtidigt ökar takten i teknikomställning för fordon och bränsleanvändning.
- Klimatförändringarna ställer större krav på vår kris- och katastrofberedskap. Botkyrka står dock bättre rustad än många andra kommuner vad gäller beredskapen för att anpassa samhället till ett förändrat klimat.
- Ökad kunskap och medvetenhet om klimatfrågan hos olika medborgargrupper ställer krav och förväntningar på kommunen att agera förebild och ta ansvar för konsekvenserna.
- Staten kommer att ställa skärpta krav på byggande, teknisk standard och bättreframförhållning i planeringen.

Trender som påverkar klimatförändringarna på lång sikt

Mänskliga aktiviteter har påverkat klimatet på jorden med temperaturökningar som följd och utvecklingen med temperaturökningar och konsekvenserna av detta går inte att undvika. Den ena utmaningen för världssamfundet är att först med kraftfulla åtgärder bromsa in utsläppsökningarna av växthusgaser, sedan minska utsläppen och på sikt få dem att upphöra helt.

Den andra utmaningen är att hantera konsekvenserna av klimatförändringarna. Vi står inför stora utmaningar i form av isavsmältning och höjda havsnivåer, fler extrema och mer frekventa oväder, ökenutbredning, vattenbrist och en alltmer begränsad tillgång till livsnödvändiga naturresurser. Det kan i sin tur kan leda till konflikter och ökade flyktingströmmar. Förändringarna verkar dessutom ske i snabbare takt än vad forskarna hittills befarat.

Internationell politik har fortsatt stora svårigheter att klara klimatproblemen

Trots återkommande larmrapporter om redan påtagliga effekter av klimatförändringarna och alltmer frekventa katastrofer, som översvämningar i

Asien och utbredd torka på Afrikas horn har klimatfrågorna stagnerat på den politiska agendan. På global nivå ser ekonomisk krisbekämpning och den sociala osäkerheten i efterdyningarna av den arabiska våren ut att dominera debatten.

Effekterna av det misslyckade klimattoppmötet i Köpenhamn 2009 gör sig fortfarande påmind. Det råder stor misstro gentemot processen som ska leda fram till ett nytt globalt klimatavtal, vilket antingen ska förlänga eller ersätta det nuvarande Kyotoprotokollet. Trots konsensus kring 2-gradersmålet och framsteg i finansieringsfrågan, råder fortfarande stor oenighet om nivåerna för utsläppsminskningar och det kommande avtalets juridiska status. Förväntningarna inför kommande klimattoppmöte i Durban är låga och den politiska kraftsamling som byggdes upp inför Köpenhamn har näst intill försvunnit.

EU vill visa ledarskap i klimatfrågan genom ambitiösa klimatåtaganden och genom att finansiellt bidra till klimatanpassningsåtgärder i utvecklingsländerna. Nästan alla stater i Europa arbetar dessutom med egna nationella handlingsprogram. Transportsektorn, jordbruket, industrin och bostadssektorn är områden där det blir alltmer aktuellt att begränsa klimatpåverkan.

Samtidigt tycks klimatfrågan alltmer bli en icke-fråga i *nationella* val även inom den Europeiska Unionen. Ett liknande scenario råder i USA, där retoriken kring klimatet inför det stundande presidentvalet präglas av bagatelliserande, trots President Obamas initiala ambitioner om att skärpa USA:s deltagande och viljeriktning i världssamfundets klimatarbete.

Klimatfrågans nedtonade plats på den politiska agendan kan å ena sidan vara ett tecken på att den inte längre är en blockskiljande ideologisk fråga, utan att det istället råder större politisk samstämmighet i uppfattningen att klimatförändringarna är ett hot som måste tas på allvar. Å andra sidan innebär tystnaden att möjligheten till attitydpåverkan och beteendeförändringar minskar då varken politik eller media lika högljutt angriper problemen. Intresset och medvetenheten hos befolkningen riskerar därför att svalna.

Maktförskjutning i klimatfrågan? Nya aktörer visar ledarskap.

Vi ser dock tecken på förändrade mönster för visat ledarskap i klimatfrågan. Trots brist på intresse i de internationella klimatförhandlingarna, tar till exempel Kina stort ansvar för klimatomställningsarbetet på hemmaplan. Landet agerar bland annat föregångare i övergången till förnyelsebar energi.

Dessutom intar företagen och den privata sektorn en allt viktigare roll i omställningen till ett mer klimatsmart samhälle. Ett exempel på detta är Hagainitiativet, en sammanslutning av åtta svenska storföretag som vill ”minska näringslivets utsläpp, lyfta klimatfrågan som en av de viktigaste framtidsfrågorna och agera som en förebild för företag som tar aktivt klimatansvar”.

Ett annat exempel är den amerikanska kaffekedjan Starbucks som varnar för att klimatförändringarna hotar världens kaffeskördar. Starbucks ingår i en

amerikansk koalition av globala storföretag som lobbar för att Obama-administrationen ska agera mer beslutsamt i klimatfrågan.

Företeelser som dessa belyser frågan om vilken intressesfär inom klimatfrågan som är mest relevant för Botkyrka kommun att följa de kommande åren.

Kommunen måste vara föregångare

Trenden i internationell politik ser ut att gå mot en förväntan på att lokala initiativ ska ge resultat snarare än uppgörelser på global nivå. Det blir viktigare för lokala myndigheter att visa ledarskap i klimatfrågan och tydligare att det är här lösningarna finns.

I takt med att offentliga organ i högre utsträckning säger sig ta hand om klimatfrågan verkar allmänheten känna mindre motivation att minska sin konsumtion eller på annat sätt ändra livsstil. Detta kan gå hand i hand med krav på att andra – kommunen, bilbranschen, EU, oljeindustrin – tar ansvar och agerar förebild. Samtidigt finns också grupper av medborgare som tydligt lägger om både beteende och konsumtion. Båda företeelserna innebär ökade krav på kommunen att vara en föregångare i sina verksamheter.

Fler inser att klimatförändringarna på ganska kort sikt kan ge ökad instabilitet med väpnade konflikter, folkomflyttningar och global ekonomisk stagnation. Riskerna visar på behovet av en snabb samhällsomställning. Men eftersom det förutsätter att de välutvecklade ländernas medborgare förändrar sin livsstil, talar mycket för att det blir en lång och ryckig omställningsperiod.

Sverige och Stockholmsregionen blir varmare och blötare

Att minska utsläppen av växthusgaser är den ena utmaningen – den andra är att hantera konsekvenserna av klimatförändringar och anpassa samhällsutvecklingen efter dessa.

Temperaturen kommer att stiga mer i Sverige och Skandinavien än genomsnittet på jorden. Sverige blir varmare och blötare. Det här får i sin tur effekter som successivt påverkar Botkyrka.

Risken ökar för översvämningar, ras, skred och erosion på ett sätt som innebär att vi måste bygga hus, anläggningar och försörjningssystem på ett mer robust sätt än i dag. Vi behöver också anpassa planeringen så att vi inte i onödan bygger i riskutsatta lägen. Östersjön riskerar att drabbas av stora förändringar.

Det varmare klimatet med värmeböljor kommer att påverka hälsoläget bland annat genom ökad smittspridning. Höga temperaturer medför ökning av sjukhusinläggningar och dagliga dödsfall. Särskilt sårbara grupper är personer med lungsjukdomar, diabetes och psykisk sjukdom. Även äldre kvinnor som i större grad än män är beroende av kollektivtrafik (som i många fall saknar luftkonditionering) och som har större ansvar för dagligt hushållsarbete löper risk att drabbas vid långvariga värmeböljor. I ett vidare perspektiv kan detta även få konsekvenser vad gäller ökad belastning på anhöriga (oftast kvinnor) att vårda sina gamla och sjuka.

Listan kan göras lång – men i ett globalt perspektiv är varken Sverige eller Botkyrka trots allt särskilt drabbat. Dessutom står Botkyrka mer rustat än andra kommuner i och med framtagandet av en klimat- och sårbarhetsanalys för kommunen 2010.

I oktober 2011 publicerade Länsstyrelsen i Stockholms län sin klimat- och sårbarhetsanalys. Rapporten målar en bild av ett varmare och blötare Stockholm. I samband med publiceringen av rapporten uppmärksammades Botkyrka kommun som bäst i klimatklassen när det gäller just anpassning till ett förändrat klimat. Nu krävs det dock att förvaltningarna tar sitt ansvar och genomför de åtgärder som identifierats.

Utveckling som påverkar kommunen under planeringsperioden

Botkyrka kommun kommer trots allt att känna av ett ökande tryck från omvärlden att agera i klimatfrågan också under den kommande planeringsperioden. Med inriktningen i vår klimatstrategi och klimat- och sårbarhetsanalys är kommunen så pass förberedd att det inte ska behöva bli några hastiga och oväntade omorienteringar. Det betyder med andra ord att vi inte förväntar oss krav från nationell och regional nivå som är strängare än våra egna krav på oss som organisation.

Staten ställer krav på bättre planering

Staten ser ut att behålla huvudinriktningen att använda ekonomiska styrmedel – skatter och avgifter – för att begränsa utsläpp av klimatgaser.

Statens krav på kommunerna kommer att öka, men de ser ut att bli relativt begränsade med fokus på att kommunerna ska skärpa sin fysiska planering för att bättre hantera risker för ras, skred och översvämningar. Byggreglerna kommer att skärpas, för både bostäder och anläggningar. Botkyrka kommun kommer att behöva klara anpassningen till minskad energianvändning och vidta åtgärder mot fukt och ett bättre inomhusklimat. Vi behöver också utveckla en aktivare beredskapsplanering för att klara kriser till följd av extremare vädersituationer.

Bilarna blir bränslesnålare – men transportberoendet ökar

För Stockholmsregionen är det transporter som ger störst klimatpåverkan. Både personresorna och varutransporterna ökar år efter år. Några orsaker är att:

- befolkningen i regionen ökar
- bostäder och arbetsplatser blir mer utspridda vilket ger fler och längre arbetsresor
- invånarna har fler aktiviteter på fritiden
- kollektivtrafiken i delar av regionen inte är ett tillräckligt attraktivt alternativ till bilen.

Varutransporterna med lastbil ökar också. Det beror på ökad konsumtion och önskad flexibilitet för transporter, men också på att spårssystemet inte har tillräckligt bra kapacitet för att hantera stora ökningarna av godsmängderna.

Samtidigt som vi gör oss allt mer beroende av personresor och varutransporter har teknikutvecklingen tagit fart. Främst gäller det personbilar som blir alltmer bränslesnåla och får fler bränslealternativ. För tunga fordon blir bland annat biogas allt tillgängligare, en utveckling som framöver också stimuleras av regelförändringar inom avfallsområdet. Produktionen av biogas ökar, även om potentialen är långt ifrån utnyttjad. Sent omsider verkar storstadsregionen nu ta ett större ansvar i biogasfrågan och planer på att samla in matavfall från hushåll i regionen har presenterats. Ytterligare biogasmackar är dessutom på gång att etableras i regionen, vilket ökar biogasanvändningen.

Förbättringar i kollektivtrafiken – ett osäkert kort

Kollektivtrafiken spelar en nyckelroll i omställningen till ett klimatsmartare resande. Just nu pågår en omfattande planering hos landstinget och SL om hur kollektivtrafiksystemet ska se ut i framtiden. Vi ser två tydliga tendenser. För det första är de finansiella förutsättningarna svaga sett till behoven av att både göra klimatomställningar och förbättra kvalitén så att kollektivtrafik blir ett realistiskt alternativ till bil och samtidigt klara resandet för den snabbt växande befolkningen i regionen. För det andra finns en tydlig tendens att prioritera insatser i innerstaden och områden med stark attraktivitet framför insatser i storstadens yttre delar där kollektivtrafikresandet är lågt och inte motsvarar förväntningarna från medborgarna. Konkurrensen om investeringar i kollektivtrafik ökar. Vi ser risker för att dagens situation förstärks - grovt förenklat med högavlönade män i bilköer och lågavlönade kvinnor i överfyllda bussar och tåg. Kommunen behöver agera skarpare i samverkan med fler kommuner för att undvika en sådan utveckling.

Lättstörda samhällsfunktioner – riskerna har blivit större

Samhällsutvecklingen gör oss i snabb takt alltmer teknikberoende. Ständigt fungerande elförsörjning, telefoni och informationsteknik är nödvändiga för vardagslivet. De tekniska systemen blir komplexare och känsligare. Samtidigt blir det vanligare att systemen utsätts för påfrestningar till följd av hastiga väderväxlingar. Vi måste därför räkna med konsekvenser i form av omfattande samhällsstörningar. Under de närmsta åren behöver vi överväga hur vi kan göra lokaler och tekniska system robustare när de utvecklas och förnyas.

Mälaren är en särskild riskfaktor

Nederbörden ökar på vintern till följd av klimatförändringarna och Botkyrka kan få problem med riktigt höga vattenstånd i Mälaren, Albysjön och Tullingesjön. Detta är en särskild risk nu innan ombyggnaderna av Slussen ger nya möjligheter. En statlig utredare har blivit utsedd av regeringen för att säkerställa ett brett ansvarstagande för Mälarens avrinning. Fler än Stockholms stad behöver ta ansvar för både utformning och kostnader för avtappningen av Mälaren genom Slussen.

Vattenkvaliteten i sjöar kommer att försämrats, bland annat i Mälaren, och dagens vattenrenningsprocesser kommer inte att vara tillräckligt bra.

4.5 Botkyrkaborna är friska och mår bra

Viktiga omvärldsfaktorer för detta avsnitt är bland annat hur konjunkturen och arbetsmarknaden utvecklar sig. Den största utmaningen för Botkyrka, Sverige och världen är att minska de socioekonomiska skillnaderna i hälsa. Det innebär att förbättra livsvillkor och levnadsförhållanden för båda könen genom att kompensera för att dessa bakomliggande faktorer.

Slutsatser

- Vi ser inga tendenser till minskning av ojämlikheten i hälsa. Tvärtom ser vi ett gradvis ökat gap mellan olika samhällsgrupper.
- För att målet med jämlikt hälsoutfall ska kunna förverkligas måste vi arbeta mycket mer med sambandet mellan ohälsa och utbildning, arbete och ekonomisk situation.
- Vi ser ett ökat intresse för folkhälsa på den nationella nivån, men åtgärderna utgår från individer och grupper och inte från en strukturell samhällsnivå för att minska skillnader i hälsa.
- Jämlikhet i hälsa finns även på landstingets agenda. men de strukturella socioekonomiska förändringarna lyser än så länge med sin frånvaro
- Hälsotrenden fortsätter att öka – men bara bland vissa grupper i befolkningen
- Valfrihet för individen ökar inom ännu fler arenor. Detta är bra för några, men det ökar skillnaderna ytterligare. De många valen kan även resultera i att man ”slutar bry sig”.

Långa trender som påverkar Botkyrkabornas hälsa

Inga tendenser till minskad ojämlikhet i hälsa i landet

Det finns två trender inom svenskarnas hälsoutveckling. På en övergripande nivå förbättras hälsan, men den sociala ojämlikheten i hälsa mellan olika grupper av kvinnor och män är stor och fortsätter att öka. i Botkyrka, i Sverige och i världen. Inom länet skiljer det exempelvis fem år i medellivslängd mellan olika grupper. Samtidigt har Sverige en bra hälsoposition i internationell jämförelse, framför allt för personer med låg utbildning

Orsaker till stora skillnader i hälsa nationellt, regionalt och lokalt

En ny rapport från CHES⁶ redogör för olika metoder för att beräkna ojämlikhet i ohälsa och dödlighet. Samtliga metoder visar att ojämlikheten i hälsa långsiktigt och systematiskt ökat både för män och kvinnor sedan 1970. Skillnader mellan olika utbildnings - och inkomstgrupper har ökat. Att gruppernas storlekar har förändrats under denna tid förklarar inte skillnaderna. De samhälleliga förutsättningarna för ”god hälsa” blir alltmer olikartade.

Mycket av ojämlikheten i hälsa beror på skillnader i livsvillkor och levnadsförhållanden. Hälsoklyftorna visar sig i skillnader mellan olika gruppers delaktighet i samhället, förtroende, utbildningstradition, självskattad hälsa, levnadsvanor och benägenhet att uppsöka vård. Dessutom finns det skillnader i vilka konsekvenser en sjukdom får för olika grupper.

⁶ Center for health equity studies – Stockholms universitet

Vad har hänt sedan WHO-rapporten – Europa, Norden, Sverige?

Världshälsoorganisationens rapport om den sociala gradienten⁷ i hälsa kom 2008. Signalerna från internationell och nationell nivå visar att det är ett fåtal länder som tagit sig an utmaningen att minska skillnader i hälsa. Till exempel tog Storbritannien fram ett underlag om vad som måste göras för att minska skillnader i hälsa.⁸ Detta genomförs nu på lokal nivå i London. Även Danmark och Norge har genomfört analyser utifrån rapporten. I Sverige fick Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att med utgångspunkt i den av riksdagen beslutade folkhälsopolitiken analysera vilka lärdomar som kan dras för svensk del av WHO-rapporten. Uppdraget redovisades i mars 2010 och även den folkhälsopolitiska rapporten som lämnades senare samma år byggde vidare på samma tema. Men inget strukturellt genomgående uppdrag har kommit på nationell nivå.

Grupper i Sverige med störst risk för ohälsa

Folkhälsoinstitutet gjorde en analys utifrån tidigare data av vilka grupper som har störst risk för ohälsa i Sverige. Genomgående såg man att utbildning och socioekonomiska faktorer även i Sverige ligger bakom skillnaderna i hälsa för såväl män som kvinnor. Utöver dessa bakgrundsfaktorer kan man se hälsoskillnader vid analys av grupper utifrån etnicitet, ålder och funktionsnedsättning. Följande grupper har störst risk för ohälsa enligt folkhälsoinstitutet:

- kvinnor med arbetaryrken eller arbetslösa kvinnor
- grupper av personer från andra länder med arbetaryrken eller hög arbetslöshet
- ungdomar med låg eller ofullständig utbildning
- personer med funktionsnedsättning

Som kommun behöver vi planera för konsekvenser av att det finns många både kvinnor och män i Botkyrka som står utanför arbetsmarknaden. Enligt folkhälsoinstitutets analys riskerar särskilt kvinnor utanför arbetsmarknaden att få en sämre hälsa. De kommer att få behov av omsorg samtidigt som de själva kanske har obetalt arbete som omsorgsgivare. Detta kan ge ökat tryck på kommunal service.

Folkhälsa på den nationella agendan – men utifrån individperspektiv

Vi kan se ett ökat intresse av folkhälsa på den nationella nivån men uppdrag om åtgärder utgår från individer och grupper och inte ifrån strukturell samhällsnivå. Det finns ett intresse inom hälso- och sjukvården att skapa en jämlik hälsa, vilket bland annat visar sig i uppdraget att införa riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder (rökning, alkohol, fysisk aktivitet och kost).

⁷ Social gradient handlar om socioekonomisk gradvis skillnad. Det handlar inte bara hälsoskillnad mellan t.ex lågutbildad och högutbildad utan det är en gradvis skillnad hela vägen längs utbildningsstegen. Grupper av kvinnor och män som har högskoleutbildning har som grupp bättre hälsa än de som har gymnasieutbildning, och så vidare. Även om man tar hänsyn till att gruppen högutbildade har ökat över tid, har ändå hälsoskillnaderna ökat.

⁸ Fair Society, Healthy Lives, 2010

Även om riktlinjerna är nödvändiga och efterlängtade behövs något mer än åtgärder för varje enskild individ.

Svenska forskare som deltagit i WHO-rapporten efterlyser en parlamentarisk kommission i Sverige där forskare och politiker kan mötas för att diskutera vilka som är de strukturella drivkrafterna bakom den ökade ojämlikheten i hälsa samt vad kan man göra åt dem.

Möjliga handlingsvägar

Michael Marmot som gjort WHO-rapporten, menar att det finns stora möjligheter i Sverige att påverka utvecklingen även på det lokala planet i och med det regionala och kommunala självstyret. De viktigaste delarna att påverka är; uppväxtvillkor inklusive förskola, skola, livslångt lärande, arbete och arbetsförhållanden, ekonomiska förutsättningar och social hållbarhet i bostadsområdena samt goda levnadsvanor.

Att göra jämlikt är att göra skillnad

För att förbättra och behålla hälsan i befolkningen finns det behov av en mängd olika åtgärder. Något som ger effekt är att förbättra de bakomliggande bestämningsfaktorerna för hälsa med främjande och förebyggande arbete. För att minska skillnader i hälsa bör åtgärderna vara generella men anpassas i omfattning och utformning till dem med störst behov. Det innebär att åtgärderna ska nå alla, att göra jämlikt är alltså att göra skillnad. Vilka åtgärderna är i Sverige kommer att visa sig när olika lokala initiativ till utvecklingsarbeten har kommit längre.

Om det samhällsliga målet handlar om jämlikt hälsoutfall måste man arbeta med mekanismer som förklarar sambandet mellan utbildning/arbete/ekonomisk situation med ohälsa. Det kan handla om att folkhälsoperspektivet ska finnas med i alla politikområden, inte bara inom hälso- och sjukvården.

Omvärldsfaktorer som påverkar hälsan 2013–2016

Budgetpropositionen lägger ansvaret på individen

I senaste budgetpropositionen står det att folkhälsa ska utgå från individers ansvar och intresse för att förbättra sin hälsa samt att folkhälsopolitikens uppgift är att skapa goda förutsättningar för enskilda att göra hälsosamma val. Här har man bortsett från vikten av stödjande strukturer för att kunna göra dessa val. Hälsoinformation ändrar inte beteenden.

Jämlik hälsa även inom landstinget – även här individperspektiv

Jämlikhet i hälsa finns på landstingets agenda, men även här utgår man från det individuella mötet mellan patient och sjukvården, inte från nödvändigheten av strukturella förändringar för att minska socioekonomiska hälsoklyftor. Det kommer förändringar inom Vårdval Stockholm som vi ännu inte vet något mer om än vad som skrivits om på tidningarnas debattsidor. Några konkreta uppdrag om vilka förändringar som ska göras finns ännu inte framme.

Forskare menar att det behövs mer utåtriktad, uppsökande verksamhet med såväl hälsofrämjande som förebyggande arbete. Det vore bra om den uppsökande verksamheten även syftade till att få människor att uppsöka vård.

Om detta införlivas i de nationella uppdragen för en hälsofrämjande hälso- och sjukvård så bidrar det till att minska sociala skillnader i hälsa. För en jämlik vård framhålls behovsbaserad resursfördelning

Valmöjligheter - för och nackdelar utifrån hälsoklyftor

Fler och fler områden/arenor inom både privat och offentlig sektor bygger på att individerna ska välja, vilket ger en frihet för många. Men om man inte snabbt och enkelt kan se skillnad mellan de olika valen eller inte får neutral information om vad valen innebär, kan det bidra till att öka skillnaderna mellan olika grupper.

Risken finns för att det skapas en motreaktion – mängden av val inom så många olika områden leder till valpassivitet, det vill säga att man slutar bry sig och inte särskiljer vilka val som är viktigare än andra. Är val mellan teleoperatörer, elbolag och liknande lika viktiga som skolval, pensionsval med mera?

Hälsotrenden fortsätter – bland vissa grupper

Hälsotrenden fortsätter att öka. Framförallt intresset för motion, kost och av att vara rökfri, men bara bland vissa grupper i befolkningen. Eftersom dessa levnadsvanor även påverkas av strukturella faktorer kan skillnaderna i hälsa öka ytterligare.

4.6 Botkyrkaborna har förtroende för varandra och för demokratin

Samarbete och förtroende är en förutsättning för hållbar utveckling. Människor behöver känna tillit till varandra och till samhällets institutioner. Med tilliten och förtroendet växer ansvarskänslan för medmänniskorna och för samhällsutvecklingen i stort. Tilliten och ansvarskänslan ökar om var och en känner att samhället är öppet och välkomnar bidrag till den gemensamma utvecklingen.

Slutsatser

- Den fortsatta utvecklingen med arbetslöshet, utestängning av stora grupper från arbete och delaktighet i majoritetssamhället skapar negativa spiraler. Därmed kvarstår den sociala oron och dess negativa effekt på förtroendet för varandra och för demokratin.
- Stockholmsregionen fortsätter att nedprioritera satsningar som kan lyfta Botkyrkas stadsdelar.
- I Botkyrka finns människor i alla åldrar som aktivt och organiserat arbetar för ökad sammanhållning och utveckling av sin stadsdel.
- Den internationella proteströrelsen mot aktörer på finansmarknaden och politiska ledningar kan få genomslag även i Sverige, men i mindre omfattning.
- Försöken att stabilisera ekonomin inom Eurozonen och EU tydliggör nödvändigheten av fungerande demokratiska institutioner på alla nivåer.
- Stora minoritetsgrupper i Botkyrka har sina rötter i regioner där det pågår omvälvande förändringar av statskicket i demokratisk riktning. Detta kan öka intresset hos Botkyrkaborna för demokratin och för att engagera sig i kommunen.
- Frågan om en delning av kommunen kommer att leva länge och konsekvensbeskrivningen av en delning avgör inte slutligt frågan i opinionen.

Långa trender

Grundläggande mekanismer förändras inte

Som nämnts tidigare finns det inga tecken på att de ekonomiska och sociala klyftorna kommer att minska i regionen. De ekonomiska problemen i världen bromsar tillväxten i sysselsättningen och det blir fortsatt svårt för både unga män och kvinnor att ta sig in på arbetsmarknaden. Förvärvsfrekvensen hos dem som invandrat till Botkyrka och bott här 20 år eller mer ligger nära 20 procentenheter under övriga befolkningens. Särskilt kvinnornas förvärvsfrekvens i norra Botkyrka ligger lågt och utvecklas negativt.

De grundläggande mekanismerna i boendesegregationen förstärks ytterligare. Botkyrkas befolkning fortsätter att sträva uppåt och många lyckas med sin arbets- och bostadskarriär. Många flyttar vidare och ersätts av nystartare. Den statistiska bilden säger att flera områden blir kvar på en låg nivå i den ständigt pågående jämförelsen av regionens bostadsområden. Bilden påverkar negativt både dem som bor områdena och dem som överväger att flytta dit.

Politik engagerar flera...

För tre år sedan fanns tecken på en återkomst för politiskt engagemang. Detta föreföll då vara en effekt av de globala kriserna kring klimat och finans där enbart marknadslösningar uppenbart inte fungerat. Nu har finanskrisen ensam tagit över intresset.

Försöken att stabilisera ekonomin inom Eurozonen och EU ligger just nu i fokus. Ansvarsfördelningen mellan stater och finansmarknad ställs på sin spets och även medborgaransvaret för ett fungerande samhälle tas upp till diskussion. Demokratin och det politiska arbetet måste vila på en kombination av fungerande institutioner och samhällskontrakt för att fungera på lång sikt. Medborgarnas upplevelse av att vara direkt påverkade av ett spel som pågår på hög nivå kan öka engagemanget i hur vi styr och styrs.

Samtidigt som internationell politik väcker intresse ökar också engagemanget i lokala frågor. Initiativ utanför de politiska partiernas sfär, som att driva frågan om kommunindelning, kan leda till ökat intresse för lokal demokrati.

Enligt valundersökningen ökade gruppen som har stort eller ganska stort förtroende för politikerna från 54 till 70 procent mellan 2006 och 2010. Samtliga partier fick ett ökat förtroende.

....men kommer trenden att fortsätta?

Vi får ett allt hastigare förändringstempo och en alltmer komplex och svåröverskådlig vardag. För de politiker som arbetar närmast medborgarna är det svårare att bedöma alla konsekvenser och det blir därmed svårare att fatta beslut som påverkar levnadsförutsättningarna.

Det pågår också en omorientering från att politiska beslut direkt påverkar fördelningen av resurser och tjänster till att individens egna val formar innehållet i service och tjänster. Valmöjligheterna ökar, men också kravet på att individen själv ska kunna överblicka vad olika val innebär. En aktuell studie visar till exempel att många brukare i äldreården inte förmår att göra genomtänkta val mellan de alternativ som erbjuds. Det är svårt att få information om och dessutom förstå vad olika tjänsteproducenter faktiskt levererar till brukarna. Politikens roll blir alltmer att i efterskott kontrollera vad som hänt inom verksamheterna. Men att få spela rollen som den som kommer för sent i styrandet underminerar rollen som förtroendevald. Risken finns att medborgarna uppfattar politikerna som dem som reagerar först när något har gått fel, snarare än som dem som faktiskt avgör vad man får ut av de skattefinansierade verksamheterna.

Korta trender

Skuldskrisen skadar förtroendet

Politikerna i regeringsställning i Sverige har stärkt sitt förtroende under den pågående ekonomiska krisen. Sverige förefaller vara en lugn del av ett annars stormigt hav, men de stora svängningarna i ekonomin börjar nu märkas även här. I många länder är förtroendet för de styrande mycket lågt. Det gäller särskilt i länder som har tagit stora lån för att klara den förra nedgången och som på så sätt skapat ohanterliga budgetunderskott.

Vem som bär skulden till skuldskrisen och vem som har profiterat på situationen diskuteras livligt. Just nu ser vi olika proteströrelser växa fram i många länder. De förenas av en stark misstro mot den politiska ledningen, men främst mot aktörer på finansmarknaden som satt det ekonomiska systemet på global nivå i gungning och dragit vinst av detta. När även nobelpristagare i ekonomi instämmer i proteströrelsernas analys ökar deras trovärdighet. Även om det är osäkert hur länge de nya proteströrelserna lever vidare så har bilden av en girig och manipulativ ekonomisk elit bränt sig fast hos många.

Beslutsfattarna i EU står mellan två lösningar. Den ena är att några länders skattebetalare får täcka upp för andra länders underskott. Det handlar om att förhindra att egna banker går omkull - men utan möjlighet att styra den gränsöverskridande finansiella sektorn. Den andra lösningen är att ta ett överstatligt grepp på den finansiella sektorn i EU och därmed gå vidare i federalistisk riktning. Båda alternativen riskerar att underminera EU:s legitimitet. Under den närmaste tiden påverkar detta troligen inte förtroendet för politiken i Sverige, men om krisen i Europa skulle få ett okontrollerat förlopp kommer förtroendekrisen att drabba även oss.

Oron bland ungdomar lever kvar

Den oro bland delar av Botkyrkas ungdomar som dominerade hösten 2009 har fortsatt med skjutningar mot personer vid olika tillfällen och även två mord på unga män. Både ungdomar och deras föräldrar är otrygga, och särskilt flickor är rädda för att vara ute trots att pojkar löper störst risk att drabbas av utomhusvåldet. Även om det grova våldet endast utövas av ett fåtal, framför allt unga män, så tvingas många ungdomar att välja sida i konflikterna av rädsla för att själva bli utsatta. Man kan också diskutera vad detta säger om skapandet av maskulinitet – vad är det i en våldsbejakande manlighet som lockar och varför ser man inga andra alternativ?

Grundorsaken finns i den utestängning som många av våra unga invånare och deras föräldrar upplever som en effekt av segregationen. Ett grundläggande samband som lyfts fram i rapporten om Ungdomens Hus är det negativa växelspelet mellan ett samhälle som exkluderar vissa grupper och individer som i sin tur tappar tron på sig själva och isolerar sig från det omgivande samhället i en negativ utvecklingsspiral. Vuxenblivandet skjuts allt längre upp i åldrarna. En politik för att möta detta behöver innefatta nästan alla kommunens verksamheter, och även andra aktörer i samhället. Dessutom måste de unga invånarna själva ta en aktiv roll. Det rör sig om myndiga medborgare som måste ta kontrollen över sina egna liv

Den sociala oron är främst koncentrerad till några av våra bostadsområden. Där är ungdomarnas situation och reaktion en larmsignal som nu har skickats ut länge. Det är där vi tydligast och tidigast ser när samhället inte lyckas skapa förutsättningar för att alla individer ska kunna försörja sig och leva ett självständigt liv. Spontana eller destruktiva protester ligger nära till hands när det inte är tydligt vem som bär ansvaret för situationen. Det otydliga ansvaret ökar klyftan mellan medborgarna och deras valda företrädare. Det är den lokala politiken som har de bästa förutsättningarna för att genom sin närhet till

invånarna ta initiativ till dialog. Men dialogen måste resultera i handlingar som ger utrymme för medborgarnas egna initiativ

Makten och medierna styr bilden av våra områden

Bilden av Botkyrka och våra bostadsområden styrs både av händelser i verkligheten och till stor del av hur de uppfattas av omvärlden. Bilden påverkar i sin tur omvärldens beslutsfattare, som ofta ser Botkyrka som ett perifert område utan större vikt för regionens utveckling. Detta manifesteras bland annat i en sned resursfördelning som förstärker de segregeringseffekterna och begränsar dynamiken i regionens utveckling.

Förtroendet mellan människor ger det civila samhället livskraft. Förtroendet är i sin tur beroende av invånarnas eget engagemang. Många medborgare uppfattar att omvärlden och media pressar fram en orättvist negativ bild av Botkyrkas stadsdelar och detta hämmar engagemanget. Samtidigt finns tydliga motkrafter i det lokala samhället. Vid dramatiska händelser uppstår alltid motrörelser. I alla generationer finns aktiva personer som uthålligt och organiserat arbetar för ökad sammanhållning och utveckling av det egna området. Det finns fortsatt starka behov av att fortsätta arbetet med bilden av Botkyrka.

Demokratirörelser internationellt

Stora minoritetsgrupper i kommunen har sina rötter i regioner där det pågår omvälvande förändringar av statskicket i demokratisk riktning. Det kan öka intresset för den demokratiska modellen även här. De som bor utanför sina gamla hemländer är ofta starka förespråkare för en demokratisk utveckling. Användandet av sociala medier har dessutom förenklat deltagandet i processen.

Den så kallade arabiska våren har väckt förhoppningar om en demokratisk utveckling. Även på närmare håll pågår demokratiprocesser. Det är intressant att konstatera att gruppen med bakgrund i Europa utanför Norden ökar i antal i alla våra stadsdelar. Många kommer från länder som är nya demokratier eller där kamp för demokrati pågår efter Sovjetunionens fall.

Frågan om kommunindelning blir långvarig

I senaste valet förstärktes opinionen som önskar dela kommunen. Erfarenheter från andra kommuner med liknande situation visar att delningsfrågan kan bli en flerårig faktor i politiken. Den nyss framtagna konsekvensbeskrivningen av effekterna av kommunindelningen visar att det inte är en enkel och oproblematiserad process.

En pågående delningsdebatt kommer att påverka känslan av samhörighet och sammanhållning i hela Botkyrka. Hur väl kommunen kan svara upp mot medborgarnas behov och önskemål om service kommer att ha stor inverkan på medborgarnas uppfattning om Botkyrka som en inspirerande plats full av möjligheter.

Bilaga 1 Flyttmönster

Flyttnetto mot län, rike och utland fördelad på åldersgrupper 2006-2010										
		0-5 år	6-15 år	16-19 år	20-24 år	25-44 år	45-64 år	65-79 år	80- år	Total t
Flyttningsnetto mot										
- länet	Totalt	-27	-254	-189	-834	-780	-638	-278	-4	-3004
	Män	-14	-128	-85	-369	-391	-221	-122	-1	-1331
	Kvinnor	-13	-126	-104	-465	-389	-417	-156	-3	-1673
- övriga riket	Totalt	-121	-77	1	255	165	-339	-145	-19	-280
	Män	-42	-28	-6	127	180	-186	-81	-4	-40
	Kvinnor	-79	-49	7	128	-15	-153	-64	-15	-240
- utlandet	Totalt	370	727	425	935	2970	420	10	-12	5845
	Män	181	403	185	445	1713	176	-12	-2	3089
	Kvinnor	189	324	240	490	1257	244	22	-10	2756
Summa flyttningsnetto	Totalt	222	396	237	356	2355	-557	-413	-35	2561
	Män	125	247	94	203	1502	-231	-215	-7	1718
	Kvinnor	97	149	143	153	853	-326	-198	-28	843
Födelsenetto	Totalt									3455
	Män									1732
	Kvinnor									1723
Folkökning	Totalt	772	-250	625		2417	359	1763	330	6016
	Män	375	-44	306		1460	343	839	171	3450
	Kvinnor	397	-206	319		957	16	924	159	2566

Bilaga 2 Befolkningsprognos (31 dec resp. år)

Folkmängd ALBY

Ålder	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
0	239	230	230	220	220	220	220
1-5	980	1 010	1 020	1 010	1 000	1 000	990
6	174	170	170	180	180	180	180
7-12	884	920	940	960	980	1 000	1 000
13-15	474	460	450	440	450	460	480
16-18	531	520	510	500	490	480	480
19-24	1005	1 100	1 160	1 170	1 180	1 190	1 180
25-44	4179	4 140	4 150	4 160	4 170	4 200	4 220
45-64	2739	2 790	2 780	2 780	2 800	2 830	2 870
65-79	952	1 010	1 070	1 120	1 170	1 210	1 240
80-89	156	180	210	220	240	270	280
90-w	21	30	40	40	50	50	60
Summa	12334	12 560	12 720	12 820	12 930	13 090	13 210

Folkmängd FITTJA

Ålder	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
0	111	120	120	120	110	110	110
1-5	586	560	560	580	570	560	550
6	119	120	120	100	110	110	110
7-12	598	610	620	640	630	640	640
13-15	331	320	320	310	300	300	300
16-18	366	360	350	340	330	330	320
19-24	794	800	800	800	790	770	760
25-44	2406	2 470	2 520	2 590	2 620	2 630	2 630
45-64	1642	1 690	1 700	1 730	1 750	1 750	1 760
65-79	500	520	550	560	580	600	610
80-89	116	130	140	150	160	170	180
90-w	10	20	20	30	30	30	40
Summa	7579	7 700	7 810	7 940	7 990	8 010	8 000

Folkmängd
HALLUNDA/NORSBORG

<i>Ålder</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
0	246	240	240	240	240	240	240
1-5	1108	1 110	1 110	1 100	1 090	1 090	1 080
6	195	200	200	200	210	200	200
7-12	1201	1 170	1 180	1 170	1 170	1 180	1 150
13-15	577	590	570	580	560	580	590
16-18	651	640	620	600	610	590	600
19-24	1307	1 330	1 360	1 360	1 360	1 350	1 340
25-44	4511	4 630	4 710	4 780	4 850	4 900	4 920
45-64	3520	3 560	3 560	3 560	3 570	3 590	3 630
65-79	1804	1 860	1 910	1 980	2 040	2 090	2 100
80-89	348	370	400	420	430	450	480
90-w	48	50	60	60	70	70	70
Summa	15516	15 760	15 930	16 060	16 200	16 320	16 410

Folkmängd
ERIKSBERG

<i>Ålder</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
0	61	60	60	50	60	60	60
1-5	226	240	250	250	260	270	270
6	34	40	40	40	50	50	50
7-12	226	230	230	220	230	240	250
13-15	127	110	120	120	120	120	120
16-18	127	140	140	130	120	130	130
19-24	281	280	290	300	300	300	300
25-44	1024	1 050	1 050	1 060	1 080	1 110	1 130
45-64	956	940	910	890	890	880	880
65-79	414	420	450	470	490	510	520
80-89	113	120	110	110	110	110	110
90-w	24	20	20	20	20	20	20
Summa	3613	3 650	3 660	3 660	3 730	3 790	3 830

Folkmängd
TULLINGE

Ålder	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
0	245	260	260	270	270	270	270
1-5	1227	1 340	1 430	1 500	1 530	1 580	1 580
6	245	270	270	290	320	300	300
7-12	1334	1 430	1 540	1 590	1 680	1 770	1 770
13-15	637	640	640	700	720	770	770
16-18	719	730	720	710	710	700	700
19-24	1190	1 250	1 250	1 260	1 250	1 240	1 240
25-44	4446	4 710	4 850	5 000	5 100	5 210	5 210
45-64	3869	3 990	4 100	4 250	4 380	4 510	4 510
65-79	1754	1 890	2 000	2 090	2 170	2 220	2 220
80-89	437	420	430	430	430	430	430
90-w	83	80	80	70	60	60	60
Summa	16186	17 010	17 570	18 160	18 620	19 070	19 070

Folkmängd
TUMBA

Ålder	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
0	192	200	210	210	210	210	210
1-5	1031	1 060	1 080	1 100	1 120	1 150	1 150
6	211	210	230	230	220	230	230
7-12	1168	1 210	1 240	1 290	1 320	1 350	1 350
13-15	600	600	610	620	640	640	640
16-18	817	750	690	670	660	670	670
19-24	1379	1 510	1 580	1 580	1 560	1 550	1 550
25-44	4440	4 500	4 540	4 600	4 680	4 730	4 730
45-64	4392	4 450	4 560	4 560	4 600	4 650	4 650
65-79	1951	2 020	2 070	2 120	2 140	2 170	2 170
80-89	453	450	450	450	470	480	480
90-w	106	110	100	90	90	80	80
Summa	16740	17 090	17 370	17 520	17 710	17 920	17 920

Folkmängd
STORVRETEN

<i>Ålder</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
0	97	100	100	100	100	100	100
1-5	493	490	480	490	490	470	470
6	87	80	90	80	90	100	90
7-12	458	470	470	480	480	490	510
13-15	245	240	220	230	240	240	240
16-18	306	270	270	260	250	240	250
19-24	584	670	700	720	740	730	720
25-44	1985	2 000	2 040	2 080	2 130	2 150	2 160
45-64	1370	1 390	1 390	1 420	1 440	1 460	1 470
65-79	518	550	580	610	620	630	640
80-89	90	100	100	110	120	130	120
90-w	11	10	20	20	30	30	30
Summa	6244	6 370	6 480	6 610	6 740	6 780	6 790

Folkmängd
VÅRSTA/GRÖDINGE

<i>Ålder</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
0	48	50	50	50	50	50	60
1-5	250	270	270	280	290	300	320
6	41	50	60	60	60	60	60
7-12	297	300	310	330	340	350	360
13-15	141	130	150	150	160	170	180
16-18	184	180	160	160	150	170	170
19-24	267	290	310	310	320	310	320
25-44	1008	1 040	1 050	1 070	1 080	1 130	1 180
45-64	1242	1 220	1 210	1 180	1 170	1 190	1 230
65-79	549	550	570	590	590	610	620
80-89	118	120	120	120	120	120	120
90-w	12	10	10	10	10	10	20
Summa	4157	4 220	4 270	4 310	4 350	4 480	4 650

Norra Botkyrka

<i>Ålder</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
0	657	650	650	630	630	630	630
1-5	2900	2920	2940	2940	2920	2920	2890
6	522	530	530	520	550	540	540
7-12	2909	2930	2970	2990	3010	3060	3040
13-15	1509	1480	1460	1450	1430	1460	1490
16-18	1675	1660	1620	1570	1550	1530	1530
19-24	3387	3510	3610	3630	3630	3610	3580
25-44	12120	12290	12430	12590	12720	12840	12900
45-64	8857	8980	8950	8960	9010	9050	9140
65-79	3670	3810	3980	4130	4280	4410	4470
80-89	733	800	860	900	940	1000	1050
90-w	103	120	140	150	170	170	190
Summa	39042	39670	40120	40480	40850	41210	41450

Södra Botkyrka

<i>Ålder</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
0	582	610	620	630	630	630	640
1-5	3001	3160	3260	3370	3430	3500	3540
6	584	610	650	660	690	690	720
7-12	3257	3410	3560	3690	3820	3960	4050
13-15	1623	1610	1620	1700	1760	1820	1900
16-18	2026	1930	1840	1800	1770	1780	1850
19-24	3420	3720	3840	3870	3870	3830	3770
25-44	11879	12250	12480	12750	12990	13220	13370
45-64	10873	11050	11260	11410	11590	11810	12040
65-79	4772	5010	5220	5410	5520	5630	5710
80-89	1098	1090	1100	1110	1140	1160	1160
90-w	212	210	210	190	190	180	200
Summa	43327	44690	45690	46600	47420	48250	48950

BOTKYRKA

<i>Ålder</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>
0	1241	1 260	1 270	1 270	1 270	1 270	1 280
1-5	5911	6 090	6 210	6 310	6 360	6 430	6 430
6	1108	1 140	1 180	1 190	1 240	1 220	1 270
7-12	6178	6 340	6 550	6 700	6 870	7 040	7 100
13-15	3136	3 100	3 080	3 160	3 190	3 290	3 390
16-18	3710	3 620	3 470	3 370	3 330	3 320	3 390
19-24	6824	7 240	7 460	7 520	7 510	7 460	7 360
25-44	24092	24 630	25 010	25 430	25 820	26 160	26 370
45-64	19806	20 110	20 290	20 450	20 670	20 930	21 250
65-79	8454	8 840	9 220	9 550	9 800	10 050	10 200
80-89	1833	1 890	1 960	2 020	2 080	2 150	2 230
90-w	315	340	350	350	360	360	380
Summa	82608	84 610	86 050	87 320	88 500	89 680	90 650